C.J.M. Wijnen

2.150

STRUCTUURENQUETE MESTKALVEREN 1978/1979

November 1981

LANDBOUW-ECONOMISCH INSTITUUT DEN HAAG BIBLIOTHEEK

SIGN: L 26 - 2.150
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut

Afdeling Structuuronderzoek

151931

VERWANTE PUBLIKATIES

No. 2.144 De aan- en verkoopstruktuur bij kalverhouders
Ing. J.A. W.M. Niks
Ir. J.J. de Vlieger
Juli 1981 *f* 21,80

No. 2.145 De invloed van bestemmingsplan en hinderwet op de ontwikkeling van de intensieve veehouderij
Ir. J. G.M. Helder
Juni 1981 *f* 18.75

Inhoud

		Blz.
WOORD VOORAF		5
1.	DOEL EN OPZET VAN DE ENQUÊTE	7
2.	DE ONTWIKKELING VAN DE KALVERMESTERIJ	9
3.	DE MESTERS	13
	3.1 Het beroep van de mester	13
	3.2 De bedrijfsgrootte	13
	3.3 Het bedrijfstype en grondgebruik	15
	3.4 Leeftijd en opvolging	17
	3.5 Opleiding	18
	3.6 Verdeling van de omzet	19
4.	DE ONTWIKKELING PER BEDRIJF IN DE PERIODE 1975-1978	21
	4.1 Verschil in ontwikkeling	21
	4.2 De beslissing over de uitbreiding	23
5.	DE ARBEIDSORGANISATIE	25
	5.1 Vaste arbeidskrachten	25
	5.2 Het voeren van de kalveren	26
6.	DE STALLEN	28
	6.1 Stalcapaciteit	28
	6.2 Bouwjaar en voorzieningen m.b.t. stalklimaat	29
	6.3 Breedte van de boxen	31
7.	DE OPSLAG EN AFVOER VAN GIER	34
	7.1 De opslagcapaciteit	34
	7.2 De afvoer van de gier	34
8.	DE LIGGING VAN DE BEDRIJVEN I.V.M. HET MILIEU	37
	8.1 Ligging en bestemmingsplan	37
	8.2 Hindergevoelige objecten	38
	8.3 De beperkingen	39
SAMENVATTING		42
SLOTBESCHOUWING		47
BIJLAGEN		49
	Vragenlijst enquête	
	Resultaten enquête	
	Indeling in bedrijfstypen	

DE LEDEN VAN DE WERKGROEP KALVERMESTERIJ

Productschap voor Veevoeder	: J.A.M. Bardoel Ing. J. den Hartog
Landbouwschap	: Ir. G.W.G. Derickx Ing. P. Westra
Ministerie van Landbouw	: Ir. G.W.M. Heusinkveld Ir. L.H.M. Matthijssen
Productschap voor Vee en Vlees	: Ir. B.J. Odink Ir. T. de Boer
Proefstation voor de Rundveehouderij	: Ir. D. Oostendorp
Instituut voor Mechanisatie, Arbeid en Gebouwen	: Ing. H.R. Poelma
Vereniging van Nederlandse Mengvoer-fabrikanten	: Ir. H.A.M. Smale Ir. M. Tiemstra
Centraal Bureau voor de Statistiek	: J.P. van ter Toolen Ing. P.J. Baarendswaard
Landbouw-Economisch Instituut	: Ir. J.J. de Vlieger Ir. C.J.M. Wijnen

Woord vooraf

In deze publikatie zijn de resultaten opgenomen van een struktuur-enquête bij de kalvermesters. Vanwege de problemen in deze sektor vond de Commissie voor de Landbouw- en Voedselvoorzieningsstatistiek het gewenst d.m.v. een aparte enquête op een aantal aspecten van de bedrijfsstruktuur nader in te gaan.

De enquête werd voorbereid door een werkgroep waarin vertegenwoordigers van bedrijfsleven, overheid en onderzoek zitting hadden. De uitvoering vond plaats met behulp van medewerkers van Stichting Uitvoering Landbouwmaatregelen.
De verwerking van de uitkomsten en de nadere analyse hebben op het Landbouw-Economisch Instituut plaatsgevonden.

Tegelijkertijd heeft een enquête plaatsgevonden waarbij is ingegaan op de aan- en verkoopstruktuur bij de kalvermesters.
De resultaten hiervan zijn in een afzonderlijke publikatie weergegeven (LEI-publikatie 2.144). Het verdient aanbeveling de beide publikaties in samenhang te bestuderen.

De Directeur,

J. de Veer

Den Haag, november 1981

1. Doel en opzet van de enquete

Sinds enkele jaren staat de kalvermesterij sterk in de publieke belangstelling. Problemen bij de afzet van kalfsvlees, de positie van de mesters die dieren op contract houden,maar ook het welzijn van de kalveren, de milieu-aspecten van de kalvergier en de hinder die de bedrijfsuitoefening kan veroorzaken voor omwonenden, hebben hiertoe bijgedragen.

Op aandrang van onder meer de vertegenwoordigers van het bedrijfsleven besloot de Commissie voor de Landbouw- en Voedselvoorzieningsstatistiek om d.m.v. een enquête meer inzicht te verkrijgen in de bedrijfsomstandigheden op de kalvermesterijbedrijven. De uitvoering hiervan werd opgedragen aan het LEI en het CBS. De werkgroep waarin vertegenwoordigers van Ministerie van Landbouw, van het bedrijfsleven van het CBS en het LEI zitting hadden, oordeelde het nodig om aan de volgende vraagpunten aandacht te besteden:

- op welke bedrijven worden kalveren gemest?
- welke personen houden zich met de kalvermesterij bezig?
- hoe zijn de kalverstallen ingericht?
- hoe wordt de kalvergier verwerkt?
- hoe liggen de bedrijfsgebouwen in relatie tot onder meer de huidige hinderwetsinterpretatie?

Daarnaast was het gewenst inzicht te verkrijgen in de aan- en verkoop op de bedrijven en in het bijzonder in de contractuele bindingen en de voorwaarden waaronder deze zijn aangegaan.
Omdat vrijwel gelijktijdig met de voorbereiding van de struktuurenquête door het LEI een onderzoek werd ingesteld naar de aan- en verkoopstruktuur bij de kalvermesterij, zijn deze onderzoekingen gecombineerd.
Dit had o.m. het voordeel dat de kalvermesterij niet kort achtereen over een vrijwel dezelfde problematiek werd benaderd.

Enquête.

De aard van de vraagstelling maakte een mondelinge enquête noodzakelijk. Alle bedrijven die bij de landbouwtelling in 1978 over tenminste 30 kalverboxen beschikten, vormden de populatie voor de enquête. Uit praktische overwegingen is gewerkt met een steekproef uit dit totaal van 3000 bedrijven.
Er is bemonsterd met verschillende steekproefpercentages waarbij voor de kleine bedrijven een lager percentage is toegepast dan voor de grotere bedrijven zoals blijkt uit het volgende overzicht:

aantal boxen per bedrijf	Steekproefpercentage
500 en meer	100%
300 - 500	75%
200 - 300	50%
100 - 200	25%
30 - 100	15%

In totaal werden ca. 1000 kalvermesters aangeschreven; slechts een klein aantal hiervan was niet bereid of niet in de gelegenheid om medewerking te verlenen.

De enquête werd uitgevoerd in de winter 1978/1979 door medewerkers van de STULM en van het LEI.

De resultaten van de geënquêteerde en verwerkte bedrijven zijn via de betreffende wegingsfactoren weer opgehoogd, zodat de verkregen resultaten een indruk geven van het geheel van de sector.

Publikatie van de uitkomsten

Een uitvoerig overzicht van de uitkomsten van de struktuurenquête is in tabelvorm als bijlage in deze publikatie opgenomen. Gegevens over de afzet en informatie aangaande de contracten zijn opgenomen in de publikatie over de aan- en verkoopstruktuur bij de kalvermesters.1)

1) De kalverhouders en hun relaties met de markt; LEI-rapport 2.144

2. De ontwikkeling van de kalvermesterij

Aan de hand van reeds aanwezige statistische gegevens wordt in dit hoofdstuk in het kort de ontwikkeling van de kalverstapel, van het aantal boxen en het aantal bedrijven met kalveren geschetst. Deze gegevens vormen een achtergrond waartegen men de uitkomsten van de enquête kan beoordelen.

Vanaf het begin van de jaren zestig worden er in Nederland op grote schaal kalveren gemest.Het aantal nuchtere kalveren dat voor de mesterij wordt bestemd is toegenomen van enkele procenten tot omstreeks de helft van het aantal jaarlijks geboren kalveren. Het slachten van nuchtere kalveren is daarmee vrijwel geheel beëindigd.

Tabel 2.1 Slachtingen van jonge runderen

	Gras- en vette kalveren	Nuchtere kalveren	Totaal	Aantal slachtingen
1950	7%	93%	100	749.000
1955	18%	82%	100	827.000
1960	54%	46%	100	734.000
1965	92%	8%	100	730.000
1970	98%	2%	100	1.025.000
1975	98%	2%	100	980.000
1979	99%	1%	100	1.080.000

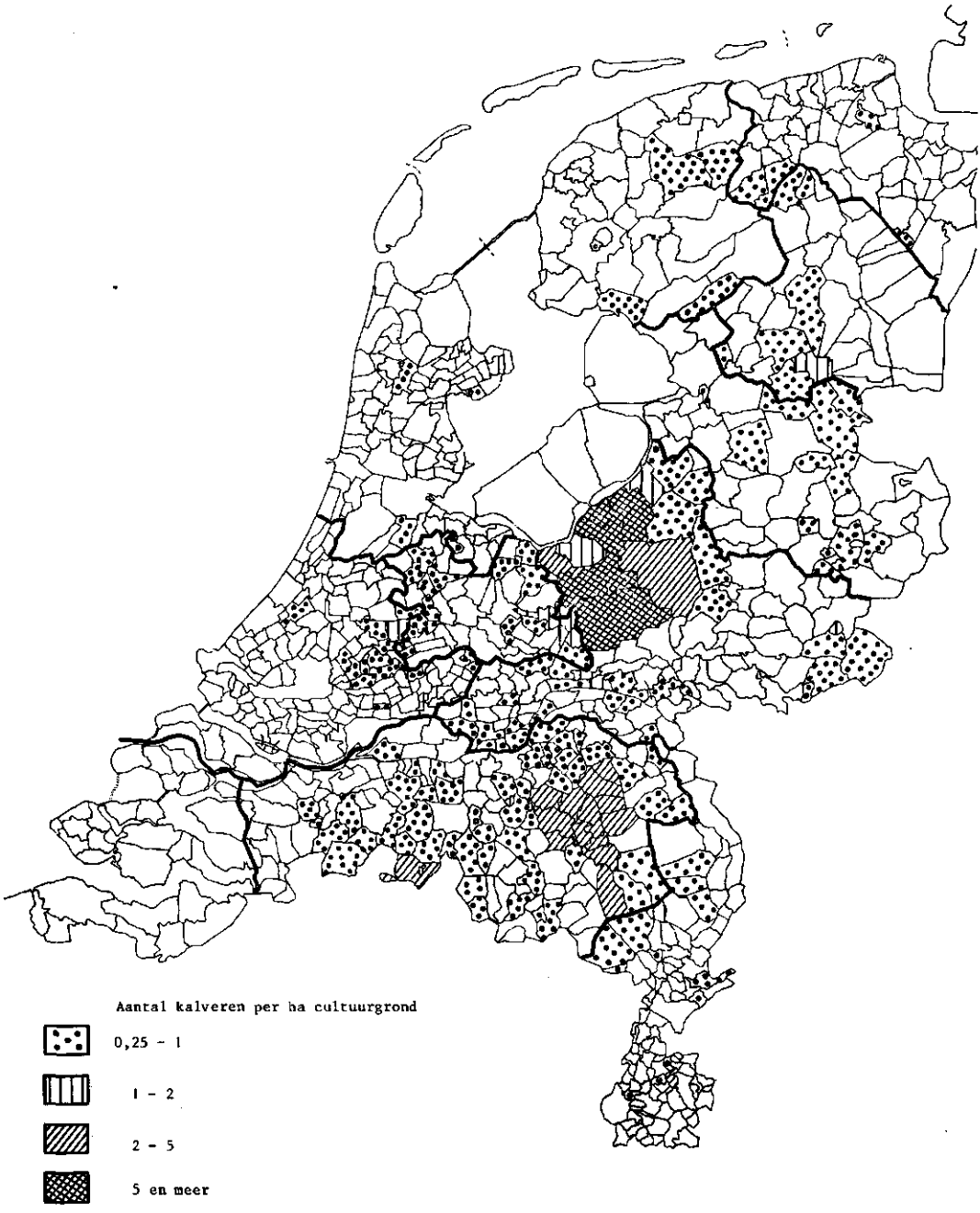
Bron: C.B.S., P.V.V.

Het aantal gemeste kalveren is dan ook sterk toegnomen; bij de landbouwtelling in 1980 waren er in totaal ruim 582.000 kalveren voor de mesterij. Vooral in de afgelopen jaren is dit aantal sterk gegroeid. In de periode 1976-1979 nam het aantal kalveren met in totaal 21% toe; per jaar was de groei gemiddeld bijna 7%. In de daaraan voorafgaande jaren was er een groei van 3 à 5% per jaar.

De moeilijke afzetsituatie waarin de kalvermesterij in 1979 is komen te verkeren heeft de groei belangrijk gedrukt. Het aantal kalveren nam van 1979 op 1980 toe met 2%.

Het aantal boxen dat voor de kalvermesterij in gebruik is, heeft eveneens een sterke ontwikkeling te zien gegeven. Ondanks de moeilijkheden om een volledige bezetting van de kalverstallen te krijgen nam de totale hokcapaciteit van 1978 op 1979 nog met 3% toe.

CONCENTRATIE VAN DE MESTKALVEREN 1978.

Tabel 2.2 Ontwikkeling van het aantal kalveren en van de hokcapaciteit

	Aant.bedrijven	Aantal kalveren	Aantal boxen
1976	3504	474.000	544.000
1977	3272	496.000	577.000
1978	3227	556.000	628.000
1979	2976	573.000	664.000
1980	2810	582.000	684.000

Bron: CBS

De leegstaand van de hokken is in de loop van de jaren iets toegenomen: in 1980 stond ca. 15% van de hokcapaciteit leeg, terwijl in de voorafgaande jaren 11 tot 13% van de hokken ten tijde van de landbouwtelling niet bezet was. Daarbij dient men er rekening mee te houden, dat de bezettingsgraad in het voorjaar belangrijk hoger ligt dan in de rest van het jaar.

Ondanks de sterke groei van de kalvermesterij is het aantal bedrijven met mestkalveren sterk verminderd. Jaarlijks verdwijnt per saldo 6 à 8% van de mesters uit de registratie bij de landbouwtelling. De vermindering is daarmee sneller dan die van het totaal van de geregistreerden bij de landbouwtelling. Bij een verdubbeling van het aantal kalveren in de periode 1967-1979 trad terzelfdertijd een halvering van het aantal mesters op.

De bedrijven zijn dan ook aanmerkelijk vergroot. Het gemiddeld aantal kalveren per bedrijf is in korte tijd toegenomen tot ruim 200. Vooral het aantal kleine bedrijven is sterk teruggelopen. Aanvankelijk liep het aantal bedrijven met minder dan 100 kalveren terug, maar in de loop van de jaren is ook het aantal bedrijven met 100-200 dieren gaan dalen. Het aantal bedrijven met meer dan 300 kalveren groeide en wel vooral voor zover het bedrijven met 500 of meer kalveren betrof.

De kalvermesterij concentreert zich dan ook steeds sterker op een beperkt aantal grote bedrijven. Van 1976 tot 1980 nam het aandeel van de bedrijven met meer dan 300 kalveren in de gehele kalverenstapel toe van 33 tot 56%. Circa 36% van de kalveren wordt momenteel gehouden op de bedrijven met meer dan 500 kalveren. Anderzijds is het aandeel op de bedrijven met minder dan 100 kalveren verminderd van 18% in 1976 tot 9% in 1980.

In 1970 werd nog 1/3 van de kalveren op deze kleine bedrijven gehouden.

Tabel 2.3 Ontwikkeling van de schaalgrootte in de kalvermesterij

Aantal kalveren per bedrijf	1970		1976		1980	
	bedrijven	kalveren	bedrijven	kalveren	bedrijven	kalveren
tot 100	70	33	52	18	37	9
100-200	20	67	26	27	25	17
200-300	10		12	22	15	17
300-500			8	22	14	27
500 en meer			2	11	9	30
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal	5219	434000	3502	474000	2810	582000

Bron: CBS

De kalvermesterij heeft zich vooral in enkele landsdelen geconcentreerd. Veel kalveren worden gehouden op de Westelijke Veluwe. Verder zijn er concentraties in het Oosten en zuiden van Noord-Brabant. Van het totaalaantal kalveren wordt ca. de helft in Gelderland gehouden en ca. een kwart in Noord-Brabant. In het Westen van het land komen slechts weinig kalveren voor.

3. De mesters

In dit hoofdstuk wordt in het kort ingegaan op de bestaansbasis van de mesters. Daartoe wordt aangegeven in hoeverre de kalvermesterij een hoofd- dan wel een nevenactiviteit vormt van de mester. In samenhang hiermee wordt aandacht besteed aan de omvang van de bedrijven waarop kalveren gemest worden en aan het bedrijfstype.
In verband met het toekomstige aantal mesters zijn de leeftijdsopbouw en opvolgingssituatie van belang. Inzicht in de opleiding van de mesters is gewenst i.v.m. de bedrijfsvoering en de algemene orientatie van de mesters. Tenslotte wordt aangegeven welk deel van de omzet elk van de onderscheiden categorieën voor zijn rekening neemt.

3.1 Het beroep van de mester

Van de ruim 3000 kalvermesters met meer dan 30 boxen in 1978 had het merendeel zijn hoofdberoep in de landbouw. Ruim een kwart van de mesters had echter een niet-agrarisch hoofdberoep of was rustend landbouwer. Het aandeel met een niet-agrarisch hoofdberoep is belangrijk groter dan dat van het totaalaantal geregistreerden. Hiervan oefent ca. 17% een niet-agrarisch hoofdberoep uit. Het niet-agrarisch hoofdberoep van de mesters wordt meestal in loondienst bij anderen uitgeoefend en slechts een klein aantal is werkzaam voor eigen rekening. Dit betreft o.m. de veehandelaren, veevoederhandelaren en enkele kalverslachters.(zie tabel 3.1 pag.14)

Daarnaast zijn er nog rustende boeren die kalveren mesten. Ook bij de mesters die de landbouw als hoofdberoep hebben komt het voor dat een niet-agrarisch nevenberoep wordt uitgeoefend.

3.2 Bedrijfsgrootte

De bedrijven van de kalvermesters zijn veelal klein. De helft van de bedrijven is kleiner dan 110 sbe en een derde deel is zelfs kleiner dan 70 sbe. Slechts een gering aantal bedrijven is dan ook groot genoeg voor de inkomensvorming voor één man. Van de hoofdberoepers heeft het merendeel een bedrijf van meer dan 110 sbe, maar daarnaast zijn er ook erg kleine bedrijven.

Bij de handelaren heeft de helft een bedrijf van tenminste 110 sbe. Daaronder zijn er ook grote bedrijven van 250 sbe en meer .

De agrariërs met een nevenberoep hebben merendeels kleine bedrijven. Dit is nog in sterkere mate het geval bij de mesters die in loondienst buiten de landbouw werkzaam zijn en eveneens bij

de rustende agrariërs.

Tabel 3.1 De bedrijven met de mestkalveren naar hoofdberoep van de mesters (1%).

	Hoofdberoep agrariër		Nevenberoep agrariër			rustend agrariër	totaal	aantal
	zonder nevenink.	met nevenink.	in loondienst	veehandel veevoer slagers	ov. zelfstandigen			
Gelderland	68	8	16	4	1	3	100	1444
N.Brabant	64	11	17	2	2	4	100	652
Ov.Nederl.	54	16	16	7	5	2	100	959
Tot.Nederl.	63	11	16	4	3	3	100	
Aant.bedr.	1921	342	488	136	80	88		3055

Tabel 3.2 Bedrijven van kalvermesters ingedeeld naar de bedrijfsomvang per beroepscategorie van de mesters

	Hoofdberoep agrariër		Nevenberoep agrariër			rustend agrariër	Totaal bedrijven
	zonder nevenink.	met nevenink.	in loondienst	handelaar in vee,veevoer, slager	ov. zelfstandigen		
(sbe)							
10- 30	6	4	34	12	44	9	12
30- 70	10	31	48	24	19	49	20
70-110	20	22	13	15	24	32	19
110-150	23	22	5	10	3	9	19
150-250	32	17		24	4	1	23
250 sbe en meer	9	4		15	6		7
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	1921	342	488	136	80	88	3055

Van het totaalaantal mesters heeft bijna de helft een bedrijf dat bij een doelmatige bedrijfsvoering werkgelegenheid biedt aan

tenminste één volwaardige arbeidskracht.

Het probleem van de kleine bedrijven doet zich in alle gebieden voor; alleen in Noord-Brabant zijn wat meer grote bedrijven.

3.3 Het bedrijfstype

De bedrijven van de kalvermesters zijn niet alleen klein in omvang, ze drijven veelal ook hoofdzakelijk op de kalvermesterij. Op de helft van de bedrijven vormt de kalvermesterij meer dan 60% van de produktieomvang van het bedrijf. Op 28% van de bedrijven wordt ook ander rundvee gehouden waaronder een klein aantal met hoofzakelijk melkvee, en op 19% wordt de kalvermesterij gecombineerd met andere diersoorten van de intensieve veehouderij zoals varkens of pluimvee.

De gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven hebben een zeer beperkte inkomensbasis. Op slechts weinig bedrijven wordt melkvee gehouden en slechts 10% heeft jongvee. Ook de varkensstapel is beperkt; op slechts 16% van de bedrijven houdt men varkens. Enkelen houden pluimvee. Van de totale produktieomvang van de gespecialiseerde bedrijven is dan ook 93% afkomstig van de kalveren, slechts 3% komt van de varkenshouderij en het rundvee neemt 2% voor zijn rekening.

Het aantal gespecialiseerde bedrijven is naar verhouding het grootst bij de niet-agrariërs. Van hen heeft 2/3 vrijwel uitsluitend mestkalveren, hetgeen eveneens het geval is bij de agrariërs die neveninkomsten ontvangen. Bij de agrariërs zonder neveninkomsten is evenwel slechts 40% van de bedrijven gespecialiseerd.

In Noord-Brabant komen meer gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven voor. In Gelderland zijn meer gemengde bedrijven.

De gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven zijn belangrijk kleiner dan die waarop melkvee en die waarop andere diersoorten worden gehouden. Van de gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven is 60% kleiner dan 110 sbe, terwijl dit aantal bij de andere bedrijfstypen minder dan 40% bedraagt.

Grondgebruik

De sterke mate van specialisatie hangt samen met een veelal kleine oppervlakte grond op de bedrijven. Op 65% van de bedrijven met kalveren is minder dan 5 ha cultuurgrond in gebruik.

36% beschikt zelfs over minder dan 1 ha. Een klein aantal bedrijven heeft meer dan 10 ha grond in gebruik. In relatie tot de bedrijfsoppervlakte verschilt het aantal kalveren per bedrijf niet in sterke mate; zowel op de bedrijven met weinig als die met veel grond worden gemiddeld ca. 400 kalveren per jaar afgeleverd.

De totale bedrijfsomvang is op de bedrijven met geen of met weinig grond veelal ontoereikend om aan één arbeidskracht een bestaan te bieden. (tabel 3.4)

Tabel 3.3 Bedrijven met mestkalveren ingedeeld naar bedrijfstypen 1) en naar bedrijfsomvang

Bedrijfsomvang	Melkveebedr.	Kalvermesterijbedr.	Ov. rundv.-bedr.	Ov. veebedr.	Overige bedr.	Alle bedrijven
10 - 30 sbe	8	16	5	8	13	12
30 - 70 "	11	24	12	25	11	20
70 - 110 "	18	20	22	16	11	19
110 - 150 "	22	15	25	19	34	19
150 - 250 "	36	19	28	23	21	23
250.sbe e.m.	5	6	8	9	10	7
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal bedr.	360	1553	474	580	88	3055
% hoofdbedr.	93	68	84	72	69	74

1) Voor indeling in bedrijfstypen zie bijlage 4 (pag.56)

Tabel 3.4 Bedrijven met mestkalveren ingedeeld naar oppervlakte cultuurgrond en naar bedrijfsomvang

Bedrijfsomvang	Oppervlakte cultuurgrond					
	geen grond	0-5	5-10	10-15	15 e.m.	Totaal
10 - 30 sbe	26	13	2	-	-	12
30 - 70 "	33	26	8	5	-	20
70 - 110 "	14	24	24	14	2	19
110 - 150 "	12	16	27	34	18	19
150 - 250 "	13	15	32	37	59	23
250 sbe e.m.	2	6	7	10	21	7
Totaal	100	100	100	100	100	100
Totaal aantal	636	1355	525	300	239	3055
Aantal gemeste kalveren per jaar	411	418	394	308	345	396

Bijna 75% van de bedrijven met minder dan 1 ha cultuurgrond heeft een bedrijfsomvang van minder dan 110 sbe. Ook van de bedrijven met 1 tot 5 ha heeft het merendeel een kleine tot zeer kleine produktieomvang. De bedrijven met meer dan 10 ha grond zijn veelal groter.

De gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven beschikken deels (33%) niet of over een zeer kleine oppervlakte cultuurgrond. Vrijwel allen hebben minder dan 5 ha. De grond is er veelal als grasland in gebruik.

De bedrijven met overwegend rundvee naast de kalvermesterij zijn veel groter dan 5 ha. Men bewerkt merendeels meer dan 10 ha als er voornamelijk melkvee wordt gehouden.

Tabel 3.5 Bedrijven met mestkalveren naar bedrijfstype en naar oppervlakte cultuurgrond per bedrijf

Bedrijfstype	Geen cult. grond	Oppervlakte cultuurgrond tot 5 ha	5-10	10-15	15 ha e.m.	Totaal	Aantal bedrijven
Kalvermesterijbedrijf	33	54	9	3	1	100	1553
Melkveeh.bedr.	6	11	21	28	34	100	360
Ov. rundv. "	1	29	35	23	12	100	474
Ov.bedrijven	15	51	22	7	5	100	668
Tot.bedrijven	21	44	17	10	8	100	3055
Verdeling kalverstapel	21	47	17	8	7	100	

De verdeling van de kalverstapel over de oppervlakteklassen komt vrijwel overeen met die van de bedrijven. Bijna 70% van de kalveren wordt gehouden op bedrijven met minder dan 5 ha cultuurgrond.

Tussen de gebieden zijn slechts geringe verschillen m.b.t. de oppervlakte grond. In Gelderland en Noord-Brabant zijn wat meer bedrijven met weinig grond (70% met minder dan 5 ha) dan in de andere provincies. Dit komt omdat in Gelderland kalvermesterij ook op bedrijven met andere takken van intensieve veehouderij in betekende mate voorkomt.

3.4 Leeftijd en opvolging

In vergelijking met andere bedrijfstypen zijn de kalvermesters jong. Circa tweederde van de mesters is jonger dan 50 jaar, terwijl dit aantal bij alle boeren en tuinders op de helft ligt. Kenmerkend is ook het grote aantal (31%) dat jonger is dan 40 jaar.

In alle gebieden is het aantal jongere bedrijfshoofden sterk

vertegenwoordigd. Opvallend is daarentegen dat slechts een derde van de oudere mesters een opvolger heeft.Dit in vergelijking met de landelijke opvolgingscijfers lage percentage houdt verband met de verschillen in bedrijfsgrootte en met de samenstelling van de groep waarin ook nevenberoepsbedrijven zijn opgenomen. Bovendien kan het lagere aantal opvolgers verband houden met het grotere aantal jeugdige mesters. Zij zouden bijvoorbeeld eerder dan in andere bedrijfstypen met de eigen bedrijven kunnen zijn begonnen.

Tabel 3.6 Bedrijven met mestkalveren naar leeftijd van het bedrijfshoofd en naar bedrijfsomvang

Bedrijfsomvang	Leeftijd bedrijfshoofd				Alle bedrijfshoofden
			50 jaar en ouder		
	tot 40 jaar 1)	40-50 jaar	zonder opvolger	met opvolger	
10 - 30 sbe	13	8	15	8	12
30 - 70 "	20	13	35	15	20
70 - 110 "	13	17	30	27	19
110 - 150 "	17	26	12	14	19
150 - 250 "	29	28	6	27	23
250 sbe e.m.	8	8	2	9	7
Totaal	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	968	1077	654	356	3055

1) Inclusief leeftijd onbekend

Van de oudere bedrijfshoofden zonder opvolger heeft een groot aantal een klein bedrijf, terwijl van de categorie van 40-50 jaar en van de ouderen met een opvolger een groot aantal een relatief grote produktieomvang heeft. Van de jongere mesters heeft het merendeel eveneens een grotere produktieomvang.

De bedrijven van de jongere mesters en van de ouderen zonder opvolger zijn overwegend gespecialiseerd op de mesterij.

De combinatie van mestkalveren en melkvee komt meer voor op de bedrijven van 40-50 jarige mesters en van de ouderen die een opvolger hebben. Het mesten van kalveren en het houden van ander mestvee treft men meer aan op bedrijven van de ouderen en slechts weinig op bedrijven van jongeren.

3.5 Opleiding

Op de gespecialiseerde bedrijven is nagegaan welke agrarische opleiding de mesters na de lagere school hebben gevolgd. Ondanks de

jeugdige leeftijdsopbouw van de mesters blijkt een groot aantal na de lagere school geen vervolgonderwijs te hebben genoten. Voor een belangrijk deel hangt het lagere opleidingsniveau samen met de sterke vertegenwoordiging van de niet-agrariërs in de kalvermesterij. Van hen heeft maar 30% vervolgonderwijs gehad na de lagere school. Bij de mester met een agrarisch hoofdberoep ligt dit aandeel op 48%. De vervolgopleiding omvat veelal lagere agrarische school.

Vergelijkt men de kalvermesters met het totaalaantal intensieve veehouderijbedrijven, dus degenen met overwegend varkens of pluimvee dan hebben de kalvermesters met hoofd- als met nevenberoep een belangrijk lager scholingsniveau dan de overeenkomstige categorie.

Tabel 3.7 Percentage bedrijfshoofden met agrarisch vervolgonderwijs

Bedrijfshoofden met:	Hoofdberoep agrariër	Nevenberoep agrariër	Bedrijfsleider	Totaal
-Kalvermesterijbedrijven	48	30	50	43
-Intensieve veehouderijbedrijven	68	44	65	61

Bron: Landbouwtelling 1979

3.6 Verdeling van de omzet

De meeste bedrijven (74%) mesten ongeveer 2 ronden per jaar. Daarnaast zijn er bedrijven die zich toegelegd hebben op het houden van startkalveren en die waarop zowel start- als vleeskalveren worden gehouden. Een deel van de bedrijven met slechts 1 ronde per jaar en kan worden beschouwd als gelegenheidsmesters.

Tabel 3.8 Bedrijven ingedeeld naar type mesterij in 1978

	Aantal bedrijven	Aantal dieren
Alleen mestkalveren 2 ronden p.j.	2266	946.600
" " 1 ronde p.j.	288	35.100
" startkalveren	242	94.200
Combinaties	259	133.000
Totaal	3055	1.208.900

Gemiddeld worden jaarlijks per bedrijf bijna 400 kalveren gemest. Dit aantal varieert sterk. Zo heeft 10% van de bedrijven een afzet van meer dan 1000 kalveren. Een derde van de bedrijven zet 400 - 600 kalveren per jaar af. Op 30% van de bedrijven bedraagt de omzet 200 - 400 kalveren en 25% heeft een omzet van minder dan 200 kalveren per jaar.

Degenen met een agrarisch hoofdberoep mesten gemiddeld jaarlijks ruim 400 kalveren. Hun omzet loopt uiteen van ca. 20% die minder dan 200 kalveren mesten, tot 33% die meer dan 600 kalveren mesten.

De niet-agrariërs die in loondienst zijn, mesten gemiddeld 190 kalveren per jaar. Dit aantal varieert tussen de 100 en 400 kalveren.

De veehandelaren en andere handelaren mesten gemiddeld ruim 600 kalveren. Dit in tegenstelling tot de overige niet-agrariërs die een jaaromzet hebben van ca. 250 kalveren, terwijl de rustende boeren gemiddeld 178 kalveren mesten.

Door de omvang van de betreffende groep en door de grotere bedrijfsomvang wordt 83% van de kalveren op bedrijven van de agrariërs gemest. De niet-agrariërs in loondienst hebben een aandeel van 8%, de handelaren hebben een aandeel van 6%, terwijl overige niet-agrariërs en rustende boeren slechts een zeer gering aandeel van de produktie verzorgen.

Naar bedrijfstype bezien hebben de gespecialiseerde bedrijven veruit de grootste omzet, gemiddeld ruim 520 kalveren per jaar. Op melkveebedrijven is de kalverstapel veelal beperkt; gemiddeld worden jaarlijks 200 stuks gemest. Deze overige bedrijven mesten gemiddeld ca. 300 kalveren per jaar.

De gespecialiseerde bedrijven hebben dan ook een overwegend aandeel in de kalvermesterij; 67% van de kalveren wordt er gemest. De bedrijven met overwegend ander rundvee mesten 18% van de kalveren en de overige bedrijven 15%.

Vooral in Noord-Brabant vindt de kalvermesterij op gespecialiseerde bedrijven plaats (72%). Het aantal dieren per bedrijf is er groter dan in de andere provinciën.

Van de totale produktie nemen de bedrijven die meer dan 600 kalveren afzetten ruim 57% voor hun rekening. Hiervan hebben de bedrijven met een afzet van meer dan 1000 kalveren zelfs een aandeel van 31%.
De bedrijven met een omzet van 200 - 600 kalveren mesten 35% van de produktie, zodat er voor de talrijke kleine bedrijven slechts 7% van de produktie resteert.

Per leeftijdscategorie verschilt de gemiddelde afzet aanmerkelijk. Mesters van beneden de 40 jaar hebben een gemiddelde afzet van ca. 450 kalveren, die van 40-50 jaar zetten ca. 400 kalveren af evenals de ouderen met opvolger. De ouderen zonder opvolger hebben een jaaromzet van gemiddeld 300 kalveren.

Het aandeel van de leeftijdscategorieën in de totale produktie bedraagt dan ook 38% voor de mesters jonger dan 40 jaar. Ongeveer een zelfde aandeel voor de 40-50 jarigen en 26% voor de mesters ouder dan 50 jaar. De ouderen zonder opvolger hebben in totaal 15% van de kalveren gemest.

4. De ontwikkeling per bedrijf in de periode 1975-1978

Om een indruk te krijgen van de bijdrage die de verschillende categorieën van bedrijven en mesters aan de uitbreiding van het boxenbestand leveren is de ontwikkeling van de bedrijven in de periode 1975-1978 nagegaan. Vervolgens wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de mesters, dan wel hun eventuele contractpartners beslissen over uitbreiding van de kalverstapel.

4.1 Verschil in ontwikkeling

Uit de vergelijking van de landbouwtellingen in 1975 en in 1978 blijkt een toeneming van 95.000 kalverboxen. Deze toeneming was het resultaat van de volgende ontwikkelingen. Een deel van de bedrijven die zowel in 1975 als in 1978 mestkalveren hielden, had de kalverstapel uitgebreid. Op deze bedrijven waren in totaal 95.000 boxen bijgebouwd. In dezelfde periode begonnen 249 bedrijven met de kalvermesterij. Op deze bedrijven was in 1978 een gezamenlijke boxencapaciteit van ca. 50.000 stuks. De vermindering van het aantal boxen op de bedrijven die in de periode 1975-1978 de kalvermesterij beëindigden of het aantal boxen verkleinden bedroeg in totaal eveneens ca. 50.000 stuks.

De beëindiging van de kalvermesterij en de verkleining van het aantal boxen op bedrijven die er mee stopten of die inkrompen woog dus lang niet op tegen de uitbreiding van en het beginnen met deze produktierichting.

Op lang niet alle bedrijven die in 1978 kalveren hielden, hadden zich in de periode 1975-1978 veranderingen in het boxenbestand voorgedaan. Van 64% van de bedrijven was het aantal boxen ongeveer gelijk gebleven. Een uitbreiding van de boxencapaciteit had plaats gevonden op 21% van de bedrijven. Op 7% van de bedrijven waren in 1978 minder boxen dan in 1975.

De groeiers

De uitbreiding van het aantal boxen vond vooral plaats op de gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven en op de bedrijven die naast kalveren overwegend andere mestrunderen houden. Het merendeel van de bedrijven die met kalvermesterij begonnen behoorde eveneens tot deze bedrijfstypen. De melkveebedrijven en de overige gemengde bedrijven waren ofwel gelijk gebleven in aantal boxen of hadden het aantal boxen ingekrompen.

Op de vergrote bedrijven werden gemiddeld 160 boxen bijgebouwd. Op 40% van deze bedrijven werden minder dan 100 boxen bijgebouwd, 31% van de bedrijven bouwde 100-200 boxen bij en de overigen (27%) hadden meer dan 200 boxen bijgebouwd.

Op de bedrijven die zowel in 1975 als 1978 kalveren mesten is de totale boxencapaciteit met 17% toegenomen. Het waren vooral de bedrijven met weinig boxen die sterk uitbreiden, terwijl de reeds grotere bedrijven maar weinig boxen méér hadden dan in 1975. Zo nam het aantal boxen op bedrijven met minder dan 100 boxen met 29% toe; in de categorie van 100-200 boxen was een groei met 21%. Bij de grotere bedrijven tot 500 boxen lag de groei op 15% en daarboven op slechts 1%.

Vooral de agrariërs hadden de hokcapaciteit uitgebreid. De andere mesters, zoals de nevenberoepers in loondienst en de handelaren bleven in sterkere mate op hetzelfde niveau.

De vergroting vond naar verhouding vooral plaats op de reeds grotere bedrijven, terwijl de verkleining op de wat kleinere bedrijven plaatsvond .De nieuw begonnen bedrijven hebben een omvang die overeenkomt met het gemiddelde aantal boxen in 1978.

Tabel 4.1 Bedrijven met minstens 30 kalverboxen in 1978 ingedeeld naar beroepscategorie en naar ontwikkeling van de hokcapaciteit in de periode 1975-1978.

Aantal boxen per bedrijf	Hoofdberoep agrariër		Nevenberoep agrariër			Rus-tend-agra-riër	To-taal
	zonder neven-ink.	met ne-ven-ink.	in loon-dienst	vee-handel, veevoer-handel, slagers	ov. zelf-stan-digen		
Verminderd	6	5	8	1	13	17	7
Gelijk gebleven	61	68	70	76	70	61	64
Toegenomen	27	22	6	10	7	13	21
Nieuwe bedrijven	6	5	16	13	10	9	8
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	1921	342	488	136	80	88	3055

De mesters die in loondienst zijn en ook de handelaren behoorden voor een belangrijk deel tot de pas begonnen bedrijven.

De bedrijven van mesters van 30-40 jaar groeiden het sterkst. Er was zowel een groter aantal gegroeide bedrijven (27%) als een sterkere groei per bedrijf.

Van de jongere bedrijfshoofden met mestkalveren begon een groot deel pas de afgelopen 3 jaar met de mesterij, terwijl bij de mesters ouder dan 50 jaar zonder opvolger de hokcapaciteit vaker gelijk bleef. Opvallend weinig van de ouderen hadden evenwel de hokcapaciteit verminderd.

In Noord-Brabant kwamen er relatief de meeste nieuwe bedrijven bij; 12% van de bedrijven in 1978 was in de periode 1975-1978 ont-

staan; in andere provincies was dit slechts 7%.

Verandering van bedrijfstype

Uit de vergelijking met 1975 blijkt dat een groot deel van de in 1978 gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven eerder hoofdzakelijk melkvee had. Ook bij vele andere bedrijven met mestkalveren werd het acccent verlegd van de melkveehouderij naar een andere produktierichting. Van de melkveebedrijven met mestkalveren is daardoor 72% van bedrijfstype veranderd. Bij de andere bedrijfstypen waren de verschuivingen veel minder ingrijpend.

Per saldo bleef slechts een derde van de melkveebedrijven met kalvermesterij als melkveebedrijf gehandhaafd. Het aantal kalvermesterijbedrijven nam met 47% toe evenals het aantal intensieve veehouderijbedrijven met kalveren.

Met de verschuiving van de bedrijfstypen is het aandeel van de kalvermesterijbedrijven in de totale produktie sterk toegenomen ten nadele van vooral de melkveebedrijven.

Tabel 4.2 De bedrijven met mestkalveren in 1978 ingedeeld naar bedrijfstype in 1975 en 1978 (%)

Bedrijfstype in 1975	Bedrijfstype in 1978					Totaal	Aantal bedrijven
	kalvermesterijbedr.	melkveebedr.	ov. rundv.-bedr.	ov. veeh.-bedr.	ov. bedrijf-		
Kalvermesterijbedrijf	84	1	4	9	2	100	1057
Melkveebedrijf	46	28	12	12	2	100	1101
Ov. rundveebedrijf	20	9	52	16	3	100	457
Ov. veehouderijbedrijf	13	2	13	70	2	100	400
Ov.bedrijven1)	25	-	15	5	55	100	40
Alle bedrijven	51	12	15	19	3	100	3055

1) Inkl. bedrijven die tussen 1975 en 1978 zijn begonnen

4.2 De beslissing over de uitbreiding

Het uitbreiden van de stallen vindt veelal plaats op eigen initiatief van de mesters. Slechts in 8% van de gevallen, merendeels op kleinere bedrijven, heeft de contractpartner daarop een beslissende invloed gehad. Wel wordt er veelal vooraf met de contract-

partner overlegd. De beslissing over de plaatsing van kalveren is daarentegen in veel sterkere mate voorbehouden aan de contractpartner. Op 64% van de bedrijven beslist hierover de contractpartner. De beslissing over de hokbezetting verschilt niet alleen bij de verschillende grootteklassen maar ook per gebied. Vooral in Noord-Brabant wordt over de hokbezetting vooral door de contractpartner beslist (80%). In de andere provincies daarentegen beslist in 56% van de gevallen de contractpartner over de hokbezetting.

Tabel 4.3 Bedrijven naar jaarlijkse omzet en naar beslissing over de bezettingsgraad

Beslissing door:	Jaarlijkse afzet					
	tot 200 kalveren	200-400	400-600	600-1000	1000 en meer	Totaal
Kalvermester	51	34	25	29	27	36
Contractpartner	49	66	75	71	73	64
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	840	911	515	492	297	3055

5. De arbeidsorganisatie

Het mesten van kalveren is een secuur werk. In verband met de vraag of het mesten mede bepaald wordt door het meewerken en de interesse van de boer in wordt nagegaan hoe de arbeidsbezetting van de bedrijven is en wie de kalveren voert. Vanwege de opkomst van de automatische mengapparatuur die mogelijk tot een schaalvergroting zou kunnen leiden wordt ook ingegaan op de wijze van voeren.

5.1 Vaste arbeidskrachten

Op het merendeel van de bedrijven werkt het bedrijfshoofd samen met zijn vrouw. Bijna 30% van de mesters werkt geheel alleen en 20% heeft hulp van andere personen waaronder een klein aantal met een zoon of een medewerker in loondienst.

Het zijn vooral de kleine bedrijven waarop door de mester alleen gewerkt wordt, op de grotere bedrijven werken veelal 2 arbeidskrachten.

Tabel 5.1 Bedrijven met mestkalveren naar arbeidsbezetting en naar bedrijfsomvang

	Bedrijfsomvang						
	10-30 sbe	30-70 sbe	70-110 sbe	110-150 sbe	150-250 sbe	250 sbe e.m.	Totaal
Bedrijfshoofd alleen	38	36	36	19	18	7	28
Bedrijfshoofd met vrouw	22	36	51	63	66	50	51
Ov.combinaties	40	28	13	18	16	43	21
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Totaal aantal bedrijven	351	622	588	574	710	212	3055

Op de gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven werkt het bedrijfshoofd meer alleen dan op o.m. de melkveebedrijven, waarop ook de vrouw veelal meewerkt. Dit is op slechts 44% van de gespecialiseerde bedrijven het geval en op 70% van de melkveebedrijven. De arbeidsbezetting van het bedrijf verschilt ook naar leeftijd van de mester. Tot 50 jarige leeftijd werkt de echtgenote in 60% van de gevallen mee. Vanaf 50 jaar werkt de mester of meer alleen of meer tezamen met anderen; de echtgenote werkt dan op nog 40%

van de bedrijven.

Het totaalaantal arbeidskrachten was in 1979 alleen al op de (1553) gespecialiseerde bedrijven 2857 personen. Hiervan werd 55% gevormd door de bedrijfshoofden en 37% door vrouwelijke arbeidskrachten voornamelijk de vrouwen van de mesters; 6% van de arbeidskrachten behoorde niet tot de gezinsleden. Daarnaast zijn arbeidskrachten werkzaam op de niet op de kalvermesterij gespecialiseerde bedrijven. Op basis van het aantal door de bedrijven afgeleverde kalveren (1/3 van het totaal) kan de daarin de kalverhouderij aangewende arbeid werden gelijkgesteld met ca.1400 arbeidskrachten. De kalvermesterij verschaft daarnaast werkgelegenheid in de toeleverende en verwerkende sector.

5.2 Het voeren van de kalveren

In de kalvermesterij neemt het voeren van de kalveren een centrale plaats in. Daarbij wordt veelal ook gecontroleerd op gezondheid en eetlust van de dieren.

Uit de enquête blijkt dat de boerin bij het voeren een belangrijke plaats inneemt naast het bedrijfshoofd. Zij voert op 40% van de bedrijven met haar man samen en doet dit op 15% van de bedrijven geheel alleen. Het bedrijfshoofd voert op 34 % van de bedrijven alleen. Evenals bij de arbeidsbezetting is er een belangrijk verschil tussen de leeftijdscategorieën. Niet alleen voeren de boerinnen minder op bedrijven van bedrijfshoofden ouder dan 50 jaar, maar ook op bedrijven van jongeren is dit het geval. Op 40% van de bedrijven van de boeren tot 30 jaar helpt de boerin bij het voeren of voert zij geheel alleen de kalveren. Dit laatste evenwel is zeer sproadisch het geval. Het alleen voeren door de boerin is vrijwel geheel beperkt tot de kleinere bedrijven. Dit zijn de bedrijven waarop minder dan 400 kalveren per jaar worden gemest. Op de grotere bedrijven werkt de boerin vrijwel steeds tezamen met het bedrijfshoofd.
Maar ook op de helft van de grote bedrijven is zij bij het voeren betrokken.

De wijze van voeren

Het voeren van de kalveren is in de afgelopen jaren sterk gewijzigd, waarbij de opkomst van de mengautomaten en van de levering van melkpoeder in bulk van invloed zijn geweest. Het merendeel van de bedrijven (64%) gebruikt evenwel nog een vaste menger waarbij de kunstmelk met emmers dan wel met slangen wordt verdeeld. Op een kwart van de bedrijven heeft men een rijdende menger waarbij de kalveren met emmers worden gevoerd. Het gebruik van de mengautomaat is beperkt tot 6% van de bedrijven. Het voeren met emmers is overwegend in gebruik op bedrijven die minder dan 200 kalveren per jaar mesten. Bij de grotere koppels wordt meer gebruikt gemaakt van slangen om het voer te verdelen. Automatische mengers

treft men vrijwel uitsluitend aan op de grotere bedrijven. Een derde van de bedrijven die meer dan 1000 kalveren per jaar mesten heeft dergelijke apparatuur.

Het gebruik van de mengautomaat gaat veelal samen met het verwerken van los aangevoerde melkpoeder. Ook van de grotere bedrijven zonder mengautomaat die minstens 600 kalveren per jaar mesten heeft een deel in bulk aangevoerde poeder gebruikt. Van het totaalaantal bedrijven heeft nog slechts 10% in bulk geleverde melkpoeder ontvangen.

In Noord-Brabant, waar de kalverstapels veelal groter zijn, gebruikt 10% van de mesters een mengautomaat.

Van de kalveren wordt 20% gevoerd met emmers, 60% met slangen en 17% met behulp van een automatische menger. In Noord-Brabant wordt echter 28% van de kalveren met behulp van automatische mengers gevoerd.

Tabel 5.2 Bedrijven naar wijze van verdelen van voer en naar grootte van de kalverstapel (jaarafzet)

	Jaarlijkse afzet					
	tot 200 kalv.	200-400	400-600	600-1000	1000 en meer	Totaal
Staande menger + emmers	30	12	5	3		14
Rijdende menger + emmer	44	33	20	6	4	26
Staande menger + slangen	26	54	70	73	61	53
Automatische mengapparatuur	-	1	4	15	32	6
Overige wijze van voederen			1	3	3	1
Totaal	100	100	100	100	100	100

6. De stallen

In verband met de discussie over de wijze waarop de kalveren worden gehouden wordt ingegaan op de voorzieningen in de stallen zoals verlichting, verwarming en ventilatie. De boxbreedte in relatie tot het afleveringsgewicht van de kalveren kan daarnaast een aanwijzing geven over de toereikendheid van de stalinrichting ten tijde van de enquête. Eerst wordt ingegaan op het aantal stallen per bedrijf en het bouwjaar van de stallen.

6.1 Stalcapaciteit

Op de bedrijven met minstens 30 boxen waren in totaal ca. 623.000 boxen voor mestkalveren ingericht. Gemiddeld kan men dus 204 kalveren mesten. Het aantal boxen per bedrijf loopt echter sterk uiteen. Op bijna 1/3 van de bedrijven zijn minder dan 100 boxen, op 31% van de bedrijven zijn 100-200 boxen. Op 37% van het aantal bedrijven kan men meer dan 200 kalveren houden waaronder 8% met meer dan 500 boxen per bedrijf.

Bij de kleine eenheden zijn vooral de melkveebedrijven sterk vertegenwoordigd. De gemengde bedrijven hebben veelal middelgrote eenheden (200-300 boxen) en de gespecialiseerde hebben meer dan 200 boxen per bedrijf.

Tabel 6.1 Bedrijven naar bedrijfstype en stalcapaciteit

Aantal boxen	Melkveebedr.	Kalvermesterbedr.	Ov. rundv.-bedr.	Overige bedrijven	Totaal aantal bedr.
Minder dan 100	60	20	31	41	32
100-200	26	27	40	37	31
200-300	2	18	21	16	16
300-500	5	21	6	5	13
500 en meer	7	14	2	1	8
Totaal	100	100	100	100	100
Aantal	360	1553	474	638	3055

Door de recente toeneming van de kalverstapel is op vele bedrijven de situatie ontstaan dat de kalveren over meerdere stallen verspreid staan. Bijna de helft van de bedrijven heeft de kalveren gestald in 1 stal, 32% heeft 2 stallen in gebruik, 13% heeft 3 stallen en op 8% van de bedrijven zijn 4 en meer stallen in gebruik.

Op de kleinere bedrijven is veelal 1 stal in gebruik, bij een afzet van 200-400 kalveren komt ook veelvuldig een tweede stal voor, terwijl op bedrijven met 600 en meer afgezette kalveren meestal 2 en 3 stallen voorkomen. Het aantal stallen verschilt met de grootte van het bedrijf.

Gemiddeld zijn de stallen berekend op 200 kalveren, dit gemiddelde aantal boxen komt zowel op bedrijven met weinig als op bedrijven met veel stallen voor.

Tabel 6.2 Bedrijven met mestkalveren naar jaarlijkse afzet en naar aantal stallen per bedrijf

Gemiddelde afzet	Aantal stallen per bedrijf					Aantal
	1	2	3	4 e.m.	Totaal	bedr.
tot 200 kalveren	78	22			100	840
200-400 "	48	40	10	2	100	911
400-600 "	37	30	21	12	100	515
600-1000 "	25	37	21	18	100	492
1000 e.m. "	16	35	23	26	100	297
Alle bedrijven	47	32	13	8	100	3055

6.2 Bouwjaar en voorzieningen m.b.t. stalklimaat

Op basis van de bouwjaren van de verschillende stallen kunnen de bedrijven ingedeeld worden naar moderniteit. Op 34% van de bedrijven is het merendeel van de stalruimte al meer dan 10 jaar oud. Daarentegen beschikt 30% over stalling die overwegend na 1972 was gebouwd. De stallen op de kleinere bedrijven zijn merendeels voor 1968 gebouwd, terwijl dit bij de grotere bedrijven juist omgekeerd is en men veelal over overwegend nieuwe stallen beschikt. Van de gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven heeft 36% stalruimte die overwegend na 1972 is gebouwd. Op de gemengde bedrijven en ook die met melkvee heeft een groot aantal bedrijven reeds voor 1968 gebouwde stallen in gebruik.

Verlichting

Bij de enquête is nagegaan op welke wijze de stallen worden verlicht. Omdat het soms over meerdere stallen gaat is daarbij gelet op de omstandigheden in de belangrijkste stal. Op ca. 3/4 van de bedrijven wordt de kalverstal verlicht door daglicht onder meer via de ramen. Op de overige bedrijven treedt geen daglicht direct naar binnen, wel langs de daknokken. Tijdens de werkzaamheden wordt elektrisch verlicht. Met betrekking tot de wijze van verlichting is er geen verschil tussen grote en kleine bedrijven, noch tussen bedrijven met nieuwe of met oude stallen. Het percentage van de kalveren dat gehouden wordt in stallen met daglicht komt overeen met het aantal bedrijven n.l. 77%.

In Gelderland valt op wat meer bedrijven daglicht binnen, terwijl in de overige provincies buiten Noord-Brabant minder stallen met daglicht voorkomen.

Verwarming

Op de bedrijven is nagegaan of er verwarming plaatsvindt en of hierbij gebruik gemaakt wordt van een vaste dus permanent beschikbare verwarmingsinstallatie of van een verplaatsbare installatie.

Op 84% van de bedrijven worden de kalverstallen verwarmd; meestal heeft men een vaste installatie, nl. op 53% van de bedrijven en de overige hebben een verplaatsbare installatie.
De kleinere bedrijven hebben veelal geen verwarmingsinstallatie. Bovendien ontbreekt verwarming vaker in de stalruimte die van oudere datum is. Het aandeel van de verwarmde stalruimte komt vrijwel overeen met het percentage bedrijven waarop een verwarmingsinstallatie aanwezig is. Van de totale boxruimte wordt 86% verwarmd en is 14% onverwarmd.

Vooral in Gelderland ontbreekt in veel stallen (30%) een verwarmingsinstallatie. In Noord-Brabant hebben daarentegen vrijwel alle bedrijven een verwarmingsinstallatie.

Ventilatie

Op 64% van de bedrijven is apparatuur voor mechanische ventilatie aanwezig. Veelal betreft dit bedrijven die naast de natuurlijke ventilatiewijze ook mechanische ventilatie toe kunnen passen. De mechanische ventilatie wordt veelal aangetroffen op de grotere bedrijven en iets meer in de nieuwe stallen.

Van de totale hokcapaciteit kan 71% mechanisch worden geventileerd. Hieronder is een belangrijk deel (37%) waarop zowel mechanische als natuurlijke ventilatie voorkomt.

Open front boxen

In verband met de klimaatregeling van de kalverstallen is bij de enquête gevraagd naar de aard van de boxen. De z.g. open front boxen blijken veruit in de meerderheid. Zo heeft 82% van de boxen een open voorzijde en is 18% gesloten. Vooral op de kleinere bedrijven worden nog veel gesloten boxen aangetroffen.

Tabel 6.3 De aard van de kalverboxen

	Aantal boxen per bedrijf				
Voorzijde	30-100	100-200	200-500	500 en meer	Totaal
Open	66	80	86	85	82
Gesloten	34	20	14	15	18
Totaal	100	100	100	100	100
Aantal boxen	64.300	134.300	272.300	152.200	623.100

6.3 Breedte van de boxen

Sinds enkele jaren worden de kalveren op een zwaarder gewicht geslacht. Het meerdere gewicht vereist een grotere box dan de tot dusverre veelal op lichter gewicht geslachte kalveren.
Zowel de breedte als de lengte van de boxen dient daartoe te worden aangepast. Omdat de verbreding van de boxen een ingrijpende verandering van de kalverstallen betekent, waarbij tevens het aantal boxen in de stal vermindert, is bij de enquête alleen gevraagd naar de breedte van de boxen. Er zijn daarbij 3 breedteklassen onderscheiden, te weten tot 55 cm, 55-65 cm en meer dan 65 cm; steeds binnenwerks gemeten.

Van de bedrijven heeft 16% boxen met een breedte van minder dan 55cm . Op 87% van de bedrijven komen boxen voor van 55 tot 65 cm en 8% van de bedrijven heeft boxen die minstens 65 cm breed zijn.

Circa 10% van de bedrijven heeft boxen die verschillen in breedte. Merendeels hebben deze bedrijven naast smalle ook middelbrede boxen en enkelen hebben eveneens brede boxen.

Tabel 6.4 Bedrijven ingedeeld naar breedte van de boxen (binnenwerk).

Indeling naar breedte van de boxen:	Aantal bedrijven	Aantal boxen			
		Totaal	waarvan		
			tot 55 cm	55-65 cm	65 cm e.m.
- Uitsluitend smal	227	24.100	24.100		
- Smal+middel	244	50.900	18.700	32.200	
- Smal+midd. + breed	9	1.800	600	500	700
- Smal + breed	9	2.800	1.100		1.700
- Uitsluitend middel	2.357	492.500		492.500	
- " + breed	57	17.800		10.100	7.700
- Uitsluitend breed	155	33.200			33.200
Totaal	3.055	623.100	44.500	535.300	43.000

Het zijn hoofdzakelijk kleinere bedrijven die over smalle boxen beschikken. Niet alleen hun aantal boxen is kleiner maar tevens ligt hun jaaromzet beneden het gemiddelde hetgeen verwonderlijk is omdat op deze bedrijven de kalveren op een lager gewicht afgezet zullen worden.

In relatie tot het bouwjaar van de stallen blijkt dat 76% van de bedrijven met smalle boxen overwegend ook oudere stallen heeft. Men treft evenwel op bedrijven met oudere stallen ook brede kalverboxen aan.

Tabel 6.5 De breedte van de boxen (%)

	Aantal boxen per bedrijf				
	tot 100	100-200	200-500	500 e.m.	Alle boxen
Minder dan 55 cm	15	11	5	3	7
55-65 cm	79	82	89	86	86
65 cm e.m.	6	7	6	11	7
Totaal	100	100	100	100	100
Aantal	64.300	134.300	272.300	152.000	623.100

Als gevolg van de geringe bedrijfsgrootte is het aandeel van de boxen die smaller zijn dan 55 cm belangrijk minder dan het aantal bedrijven waarop deze boxen voorkomen. Van het totaalaantal boxen is 7% smaller dan 55cm, anderzijds is 7% van de boxen breder dan 65 cm. Laatstgenoemd aandeel komt overeen met het aandeel van de bedrijven waarop deze boxen voorkomen.

Afleveringsgewicht

Bij de enquête is gevraagd hoeveel kalveren in 1978 werden afgezet en wel ingedeeld naar gewichtsklasse. In het betreffende jaar werd ruim de helft van de kalveren bij een gewicht van ca. 200 kg. afgezet. Een groot deel van de kalveren werd evenwel bij een lager gewicht afgeleverd; 17% woog minder dan 170 kg en 22% had een gewicht van 170 tot 190 kg. Circa 1/10 van de kalveren werd bij een gewicht van 210 kg en meer afgeleverd.

De afzet van de lichtere kalveren betrof voornamelijk de opfok van z.g. startkalveren die elders worden afgemest.
Om na te gaan of de breedte van de boxen overeenkomt met het afleveringsgewicht zijn de bedrijven ten aanzien van deze kenmerken vergeleken.

Van de in 1978 afgezette kalveren op de bedrijven met smallere boxen, dit is minder dan 55 cm, woog 39% minder dan 150 kg. Echter een zelfde percentage woog meer dan 190 kg. Op de bedrijven met brede boxen (65cm e.m) worden overwegend ook kalveren van meer dan 190 kg gemest. In het algemeen heeft men dus op bedrijven met smalle boxen de lichtere kalveren gehouden en op die met bredere

boxen worden de kalveren tot een zwaarder gewicht gemest.

Bij deze vergelijking moet worden aangetekend dat een deel van de bedrijven met smalle boxen ook brede boxen heeft zodat de betreffende dieren daarin kunnen worden gehouden. Daarbij is van belang dat op 5% van de bedrijven de kalveren tijdens de mestperiode worden verplaatst naar een bredere box.

Tabel 6.6 Bedrijven met mestkalveren naar breedte van de boxen en naar afleveringsgewicht van de kalveren.

Afleveringsgewicht	Bedrijven met boxbreedte 1)			Alle bedrijven
	tot 55 cm	55-65 cm	65 cm e.m.	
tot 150 kg	39	13	9	15
150 - 170 kg	6	2	3	2
170 - 190 kg	16	22	16	22
190 - 210 kg	34	53	53	51
210 kg e.m.	5	10	19	10
Totaal	100	100	100	100
Aantal bedrijven	489	2667	229	3055

1) Alle bedrijven waarop de betreffende boxbreedte voorkomt zijn samengevoegd. Op deze bedrijven kan meer dan een breedteklasse voorkomen.

7. De opslag en afvoer van gier

De kalvergier is een waterrijk produkt met een geringe bemestingswaarde. Vooral in het groeiseizoen zijn er weinig mogelijkheden om de gier op het veld te brengen. Daarom is nagegaan gedurende hoeveel tijd de gier op de bedrijven kan worden opgeslagen. Verder wordt aandacht besteed aan de afvoer van gier o.a.in relatie tot de veelal geringe oppervlakte cultuurgrond van de mesters enaan de wijze van vervoer van de gier.

7.1 De opslagcapaciteit

Bijna alle bedrijven beschikken over een opslagruimte voor gier. De opslagruimten voor de gier zijn vrijwel alle gesloten; een open gieropslag komt op bijna 7% van de bedrijven voor. Veelal zijn dit de kleinere bedrijven die jaarlijks minder dan 400 kalveren afzetten. De capaciteit van de opslagruimten is op bijna 60% van de bedrijven toereikend om de gier minstens 2 maanden op te slaan.Een derde van de bedrijven kan de gier zelfs 3 maanden of langer bewaren. Op zowel grote als op kleine bedrijven komen opslagruimten met korte als met lange bewaarmogelijkheid voor.

Tabel 7.1 Bedrijven met mestkalveren ingedeeld naar bewaarmogelijkheid van de gier en naar aantal kalveren per bedrijf

	Jaarlijkse afzet					To-
	tot 200	200-400	400-600	600-1000	1000 e.m.	taal
Minder dan						
1 maand	17	17	16	14	17	16
1-2 maanden	23	29	24	29	26	26
2-3 maanden	25	27	22	23	24	25
3-5 maanden	21	14	20	18	24	19
5 mnd.of langer	14	13	18	16	9	14
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	840	911	515	492	297	3055

7.2 De afvoer van de gier

Bijna de helft van de mesters is voor de afvoer van gier mede aangewezen op de grond van andere bedrijven. Vrijwel alle bedrijven

met grond benutten daarbij eerst de mogelijkheden op het eigen land; twee derde van de mesters brengt gier ook op eigen grond. Het zijn vooral de mesters met weinig grond die gier moeten afvoeren naar andere bedrijven. Van de bedrijven met minstens 5 ha kan het merendeel de mest naar het eigen land afvoeren. Het vervoer van de gier vindt veelal plaats over een korte afstand. De bedrijven waaraan gier wordt geleverd liggen vrijwel allen op minder dan 3 km. Slechts van 6% van de bedrijven wordt gier naar bedrijven op een grotere afstand vervoerd. Hierbij speelt de bemiddeling van de mestbanken een uiterst bescheiden rol.

Tabel 7.2 Bedrijven met mestkalveren naar bedrijfsoppervlakte en naar wijze van afzet van kalvergier

	Oppervlakte cultuurgrond					
	Geen cult.gr.	tot 5 ha	5-10 ha	10-15 ha	15 ha en meer	Totaal
Aantal bedrijven	636	1355	525	300	239	3055
met gierafzet(%):						
-op eigen bedrijf	18	62	98	100	96	65
-op naburige bedrijven	78	63	18	7	6	48
-aan zuiveringsinstallaties	6	5	2	2	1	4
-op verderaf gelegen bedrijven	10	8	2			6
Gemiddeld aantal kalveren:	411	418	394	308	345	396

In totaal 116 bedrijven maken gebruik van een zuiveringsinstallatie. Veelal zijn deze bedrijven aangesloten op een centrale zuiveringsinstallatie. De bedrijven komen uitsluitend in Gelderland voor.

De grotere bedrijven zijn in sterkere mate dan de kleinere op de afvoer van gier naar andere bedrijven aangewezen. Bedrijven die jaarlijks minder dan 400 kalveren mesten, zetten merendeels de mest af op het eigen bedrijf. Bij een groter aantal gemeste kalveren wordt zowel op het eigen bedrijf als op andere bedrijven gier afgezet. De zuiveringsinstallaties functioneren eveneens ten behoeve van de grotere bedrijven. Van de bedrijven die meer dan 1000 kalveren afzetten, maakt 12% gebruik van de zuiveringsinstallatie.

Tabel 7.3 Bedrijven met mestkalveren naar jaarlijks afgezet aantal kalveren en naar wijze van afzet van gier

	Tot 200	200-400	400-600	600-1000	1000 e.m.	Totaal
Aantal bedrijven	840	911	515	492	297	3055
w.v. % met afzet van gier						
- op eigen bedrijf	73	64	65	60	58	65
- naburige bedrijven	37	45	60	53	59	48
- zuiveringsinstall.		3	4	7	12	4
- overige bedrijven	2	5	7	7	10	6

Van de totale produktie aan kalvergier wordt 47% afgevoerd naar de eigen grond en wordt 42% vervoerd naar de naburige bedrijven; dit zijn bedrijven die op minder dan 3 km van het kalvermesterijbedrijf zijn gelegen. Van de gier wordt 6% gezuiverd in de eigen en centrale zuiveringsinstallaties en 5% wordt afgevoerd naar bedrijven die op meer dan 3 km van het betreffende bedrijf zijn gelegen. In slechts weinig gevallen(voor 2% van de produktie) wordt de bemiddeling van de mestbank gevraagd.

Vervoer van de gier

Ruim een derde van de mesters verzorgt zelf het vervoer, 14% laat de gier door andere boeren vervoeren en ruim 51% schakelt de loonwerker in. Deze verhouding komt voor bij de uiteenlopende grootten van de kalverstapel.

In Gelderland schakelen relatief meer mesters(54%) de loonwerker in; dit in tegenstelling tot provincies buiten Noord-Brabant waar men ook in belangrijke mate andere boeren zorg laat dragen voor de afvoer van gier.

8. De ligging van de bedrijven i.v.m. het milieu

Het houden van kalveren kan voor omwonenden hinder met zich meebrengen. Daarbij is o.m. van belang hoe groot de afstand van de naburige gebouwen tot de kalverstal is. Daartoe is eerst nagegaan in welk type gebied de bedrijven zijn gelegen en in hoeverre de mesters te maken hebben met beperkingen van planologische aard. Voor de bedrijven in het buitengebied wordt nagegaan of men bij de huidige richtlijnen voor toepassing van de Hinderwet een vergunning zou kunnen krijgen. Tevens wordt geraamd voor wel deel van de kalverboxen geen hinderwetvergunning afgegeven zou kunnen worden.

8.1 Ligging en bestemmingsplan

Van de bedrijven met plaats voor 30 of meer mestkalveren ligt 92% in het z.g. buitengebied en 8% in de bebouwde kom. Het spreekt voor zich dat de laatstgenoemde bedrijven uit oogpunt van bedrijfsontwikkeling in een uiterst moeilijke situatie zitten.

Een deel van de bedrijven in het buitengebied heeft te maken met voor de kalvermesterij beperkende bepalingen in het bestemmingsplan. Deze bedrijven, 12% van het totaal kunnen onder meer te maken hebben met voorschriften opgesteld met het oog op landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden. Men dient hierbij te bedenken dat de kalvermesterij vooral voorkomt in de natuurrijke gebieden.

Tabel 8.1 De bedrijven naar bedrijfsomvang en naar ligging i.v.m. bestemmingsplannen

	Aantal sbe per bedrijf						
	10-30	30-70	70-110	110-150	150-250	250 e.m.	Totaal
In bebouwde kom	23	8	4	6	6	6	8
In buitengeb.							
-met beperkingen	10	13	14	9	9	17	12
-zonder beperkingen	67	79	82	85	85	77	80
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aant. bedr.	351	622	588	574	809	212	3055

De bedrijven in de bebouwde kom verschillen wat het aantal kalveren per bedrijf betreft nauwelijks van de overige bedrijven. Wel is van veel van deze bedrijven de totale bedrijfsomvang aan de kleine kant; 63% is kleiner dan 110 sbe. Men treft er ook meer mesters met een niet-agrarisch hoofdberoep aan (44%). Van het totaalaantal mesters heeft 26% een niet-agrarisch hoofdberoep. Doordat de mesters in de bebouwde kom een jeugdige leeftijdsopbouw hebben, zullen vele van deze bedrijven nog geruime tijd worden voortgezet; 28% betreft echter ouderen zonder opvolger.

8.2 Hindergevoelige objecten

Bedrijven in het buitengebied kunnen bij hun ontwikkeling ook te maken krijgen met de bepalingen van de Hinderwet (voor bedrijven binnen de bebouwde kom geldt dat zonder meer). Volgens de huidige interpretatie van de Hinderwet dienen immers alle bedrijven met mestopslag te beschikken over een hinderwetvergunning. Voor het verkrijgen hiervan is het van belang dat de stallen gelegen zijn op ruime afstand van de naburige bebouwing, terwijl tevens de aard van de bebouwing een rol kan spelen bij het beoordelen van mogelijke overlast. 1)

Om de positie van de bedrijven te beoordelen is uitgegaan van de richtlijnen voor toepassing van de Hinderwet. Deze richtlijnen gelden weliswaar niet voor bestaande gebouwen maar geven toch wel aanknopingspunten. Overeenkomstig de in de richtlijn toegepaste indeling in categorieën van hindergevoeligheid zijn de naburige gebouwen gecategoriseerd en is tevens de afstand tot deze gebouwen opgenomen. Uit praktische overwegingen is alleen geïnformeerd naar gebouwen die op minder dan 300 meter van de kalverstal zijn gelegen.

Van alle bedrijven heeft de helft te maken met één of meer hindergevoelige objecten op minder dan 300 meter. Naast agrarische gebouwen (bij 37%) treft men overwegend alleenstaande burgerwoningen (bij 19%) in de buurt van de kalverstallen aan. Verder heeft men te maken met de nabijheid van de bebouwde kom en van inrichtingen als ziekenhuizen, scholen, hotels en campings. Deze inrichtingen, overeenkomend met categorie I van de richtlijnen, zijn gelegen in de nabijheid van 7% van de bedrijven met mestkalveren. De categorie II die onder meer groepen van burgerwoningen en dagrecreatieterreinen omvat is van toepassing op 7% van de bedrijven.

---

1) Zie LEI-rapport 2.145; De invloed van bestemmingsplan en hinderwet op de ontwikkeling van de intensieve veehouderij.

Bij de 1540 bedrijven zijn in totaal 2162 objecten gelegen, waarbij 20% van de bedrijven met meer dan één hindergevoelig object te maken heeft. De naburige gebouwen liggen veelal op een afstand van meer dan 100 meter van de kalverstallen. Bovendien is het veelal zo dat de meest gevoelige objecten op een wat grotere afstand liggen zoals blijkt uit tabel 8.2.

Tabel 8.2 Hindergevoelige objecten bij kalverstallen in het buitengebied naar aard en afstand.

Aard van object	Op minder dan 100 m.	Op 100-200 m	Op 200-300 m	To-taal	Aant. objec.
Categorie:					
I bebouwde kom e.d.	33	25	42	100	219
II groepsbebouwing	53	29	18	100	240
III burgerwoning	43	45	12	100	568
IV agr. bebouwing	39	47	14	100	1135
Alle objecten	41	42	17	100	2162

De bedrijven die met de verschillende categoriën van objecten te maken hebben in verband met eventuele hinder, verschillen niet ten aanzien van hun bedrijfsomvang; zowel grote als kleine bedrijven komen er voor.

De bedrijven die met de bebouwde kom te maken hebben zijn veelal volwaardige landbouwbedrijven, daarentegen behoren bedrijven in de omgeving van groepsbebouwingen relatief meer toe aan nevenberoepers. Dit geldt eveneens voor de bedrijven die in de buurt van een burgerwoning zijn gelegen. Slechts een klein deel van de bedrijven met hindergevoelige objecten wordt gevoerd door oudere kalvermesters zonder opvolger. Voor zover dit voorkomt zijn hun bedrijven bovendien relatief meer gelegen in de omgeving van agrarische bedrijven. Opheffing van bedrijven die in de buurt van hindergevoelige objecten voorkomen zal dan ook maar weinig mogen worden verwacht.

8.3 De beperkingen

Met behulp van de richtlijnen van toepassing van de Hinderwet, die overigens alleen gelden voor de nieuw-vestiging en aanmerkelijke uitbreiding van de bedrijven, zijn de bedrijven ingedeeld naar hun ontwikkelingsmogelijkheden. De aard van en de afstand tot hindergevoelige objecten spelen hierbij een beslissende rol. Voor de concentraties van de gebouwen is uitgegaan van een minimum afstand van 100 meter; dit betreft dus categorieën I en II,

terwijl voor de overige gebouwen (categorieën III en IV) bestaande uit burgerwoningen en agrarische gebouwen een afstand van 50 meter is aangehouden. Verder wordt ervan uitgegaan dat naast de kalveren geen andere diersoorten van de intensieve veehouderij worden gehouden. Voor het merendeel van de bedrijven is dit inderdaad het geval. In 1980 waren in totaal 260 bedrijven met tenminste 30 kalveren waarop in belangrijke mate andere diersoorten werden gehouden. Voornamelijk betrof dit bedrijven met varkenshouderij. Op de bedrijven met hoofdzakelijk varkens en of pluimvee werden gemiddeld 133 kalveren gehouden. Deze bedrijven zijn dan belangrijk kleiner dan de doorsnee met mestkalveren.

Door hun ligging ten opzichte van naburige gebouwen zou 12% van de bedrijven met mestkalveren bij nieuw-vestiging geen hinderwet-vergunning kunnen krijgen. Bij 3% van de bedrijven zou het aantal kalveren waarvoor een vergunning afgegeven kan worden minder zijn dan het huidige aantal. Eveneens 3% van de bedrijven zou hoogstens voor het huidige aantal kalveren een vergunning kunnen krijgen. Het merendeel van de bedrijven met een hindergevoelig object in de buurt zou ook bij een vergroot aantal dieren een vergunning kunnen krijgen.

Het zijn vooral de grotere bedrijven die in hun ontwikkeling beperkt worden door de ligging van andere gebouwen in de buurt. Van de bedrijven met meer dan 500 boxen ondervindt ca. een derde beperkingen, t.a.v. de bedrijfsomvang. Het merendeel hiervan is momenteel reeds te groot. Van de kleinere bedrijven ondervindt ca. 10% een beperking m.b.t. het aantal te houden dieren. Voor de kleinere bedrijven zijn veelal nog wel uitbreidingsmogelijkheden zonder moeilijkheden bij het verkrijgen van een hinderwetvergunning.

Tabel 8.3 Bedrijven met mestkalveren naar huidig aantal kalverboxen per bedrijf en naar ontwikkelingsmogelijkheden i.v.m. ligging

Toe te stane ontwikkelingsruimte met object tot 300 m.	Aantal boxen per bedrijf					
	Tot 100	100-200	200-300	300-500	500 e.m.	Alle bedrijven
-geen dieren	11	14	9	13	12	12
-minder dieren			6	9	9	3
-gelijk blijvend aantal		4	3	1	13	3
-meer dieren	39	32	32	29	18	33
-op 300 meter e.m.	40	41	43	43	43	41
-in bebouwde kom	10	9	7	5	5	8
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal bedrijven	993	939	494	405	224	3055

Op de bedrijven die geen hinderwetvergunning zouden kunnen krijgen kunnen in totaal 77.000 kalveren worden gehouden. Het betreft gemiddeld ruim 200 boxen per bedrijf. Daarnaast zou het aantal kalveren op een deel van de bedrijven te groot zijn. Het teveel zou in totaal ca. 16.000 boxen belopen.

Tesamen met de kalverenboxen die op bedrijven in de bebouwde kom staan, ± 43.000 stuks, zou op grond van milieuoverwegingen voor 136.000 boxen een hinderwetvergunning worden geweigerd of wel voor 22% van het totale boxenbestand.

Samenvatting

De kalvermesterij heeft na een snelle opkomst in de zestiger en zeventiger jaren vrijwel zijn maximale omvang bereikt. Circa de helft van de nuchtere kalveren wordt gemest als vleeskalf. Slechts een gering deel van de Nederlandse land- en tuinbouwbedrijven is betrokken bij de kalvermesterij; in 1980 werden op ruim 2800 bedrijven kalveren gemest. Dit aantal wijst op een sterke vermindering ondanks de groei van de sektor. De mesterij concentreert zich steeds sterker op een beperkt aantal bedrijven waarop minstens 300 kalveren worden gehouden. Het aantal bedrijven met minder dan 100 kalveren is daarentegen sterk geslonken. Ondanks de reeds enkele jaren dreigende overcapaciteit in deze mesterijsektor is het aantal boxen in 1979 nog groter geworden.
In vergelijking met voorgaande jaren is de leegstaand van kalverboxen iets toegenomen; tegen een gebruikelijke leegstand van 11% à 13%, stond in 1980 ca. 15% van de boxen leeg. Omdat de meitelling een te gunstig beeld oplevert zal de gemiddelde leegstand groter zijn.

Doel van de enquête

Vanwege onder meer de milieuaspecten, het welzijn van de kalveren en een dreigend overschot van kalverboxen werd op instigatie van de Commissie van Landbouw- en Voedselvoorzieningsstatistiek een enquête gehouden. Daarbij werd nagegaan op welke bedrijven kalveren worden gehouden. Voorts werd aandacht besteed aan de wijze waarop kalveren worden gehouden en aan de problemen die verband kunnen houden met de ligging van de stallen t.o.v. naburige gebouwen.

De situatie m.b.t. de toelevering en afzet is eveneens nagegaan. De bevindingen hieromtrent zijn opgenomen is een afzonderlijke LEI-publikatie.

Uit de enquête met betrekking tot de structuur van de bedrijven kan het volgende worden opgemaakt.

Hoofd- en nevenberoep

Van de mesters oefent 74% het landbouwbedrijf als belangrijkste activiteit uit. Het merendeel van hen heeft naast het bedrijf geen nevenberoep of neveninkomsten. Bij de niet-agrariërs in de mesterij treft men voornamelijk personen aan die elders in loondienst zijn. Verder is er een gering aantal niet-agrariërs met een eigen bedrijf dat zich toelegt op de handel in vee en veevoer. Een aantal kalvermesters heeft geen eigenlijke beroepsactiviteiten meer in of buiten de landbouw en kan worden beschouwd als "rustende" boeren.

De bedrijfsgrootte loopt dan ook sterk uiteen. Naast de kleine tot relatief grote bedrijven van zelfstandigen in en buiten de landbouw staan de bedrijfjes van de mesters in niet-agrarische loondienst en van de rustende boeren. Minder dan de helft van de bedrijven van de kalvermesters is groot genoeg om aan één arbeidskracht een volledige dagtaak te bieden.

Specialisatie

Het merendeel van de bedrijven van de mesters is op de kalvermesterij gespecialiseerd. Daarnaast komt kalvermesterij voor op een aantal melkveebedrijven, bedrijven met rundveemesterij en bedrijven waarop voornamelijk varkens- of pluimveehouderij voorkomt.

De bedrijfsoppervlakte is veelal kleiner dan 5 ha, terwijl een aanzienlijk aantal bedrijven geen of minder dan 1 ha cultuurgrond heeft. Vooral de gespecialiseerde bedrijven hebben slechts weinig grond in gebruik, meestal gebruikt men de grond als grasland voor de jongveeweiderij.

Leeftijd en opvolging

De kalvermesters vormen een jeugdige categorie bedrijfshoofden. Ruim 30% van hen is jonger dan 40 jaar en ook het aantal jonger dan 30 jaar is vrij aanzienlijk. Daarentegen zijn er maar weinig oudere mesters en een groot deel van hen heeft geen bedrijfsopvolger. Ondanks de jeugdige leeftijdsopbouw heeft slechts een gering deel van de kalvermesters vervolg-onderwijs gevolgd na de lagere school. Dit aandeel bedraagt 43%, terwijl van de bedrijfshoofden met intensieve veehouderij 61% vervolg-onderwijs heeft gevolgd.

Omzet

De mesters leveren jaarlijks gemiddeld 400 kalveren af; gemiddeld worden er 2 ronden per jaar gemest. De nevenberoepers mesten jaarlijks een belangrijk kleiner aantal kalveren, gemiddeld minder dan 200. Hun aandeel in de totale omzet bedraagt dan ook slechts 17% van de totale kalvermesterij. Het merendeel van de kalveren wordt gemest op gespecialiseerde bedrijven met een omzet van meer dan 600 kalveren.
De talrijke kleine bedrijven en bedrijven van ouderen hebben een relatief gering aandeel in de produktie. Op deze bedrijven, 55% van het totaal, wordt 38% van de kalveren gemest.

De groei van de bedrijven

Uit vergelijking van het aantal boxen per bedrijf in de periode 1975-1978 is gebleken dat slechts een beperkt deel van de bedrijven heeft bijgedragen tot een uitbreiding van het aantal boxen in genoemde periode. Op 21% van de bedrijven is het aantal boxen met gemiddeld 160 vergroot. Merendeels waren dit bedrijven van agrariërs die al op de kalvermesterij waren gespecialiseerd. Door de

verkleining en de beëindiging van bedrijven nam anderzijds het aantal boxen weer af. De vermindering van het aantal boxen die hiermee gepaard ging, kwam overeen met het ontstaan van de 249 nieuwe mesterijbedrijven. Deze hadden een gezamenlijke boxencapaciteit van 50.000 stuks. De nieuw ontstane bedrijven werden merendeels opgezet door agrariërs terwijl ook de niet-agrariërs hierin een relatief groot aandeel hadden.

De beslissing over de uitbreiding van de stallen wordt veelal door de mesters zelf genomen, de plaatsing van kalveren in de stal wordt daarentegen veel sterker bepaald door de contractpartners. Vooral op grote bedrijven is dit het geval.

De arbeidsbezetting

De kalvermesterijbedrijven zijn merendeels echte gezinsbedrijven waarop het bedrijfshoofd en zijn vrouw of andere gezinsleden de werkzaamheden verrichten. Vooral op de gemengde bedrijven waarop naast kalveren ook melkvee wordt gehouden heeft de vrouw van de mester veelal een belangrijke taak op het bedrijf.
Het voeren van de kalveren wordt veelal gedaan door het bedrijfshoofd alleen of met zijn vrouw of door de vrouw alleen. Op bedrijven van jongere mesters op gespecialiseerde bedrijven en op grote bedrijven voeren het bedrijfshoofd en zijn vrouw veelal samen de kalveren, op kleinere en gemengde bedrijven doet de vrouw dit vaak alleen.

Bij het voeren maakt men veelal gebruik van een staande menger met slangen. Rijdende mengers en staande mengers waarbij met emmers wordt verdeeld komen vooral voor op de kleinere bedrijven. Automatische mengapparatuur komt op slechts weinig (6%) meestal grote bedrijven voor.

De stallen

De recente toeneming van de kalvermesterij heeft ertoe geleid dat op de grotere bedrijven meerdere stallen aanwezig zijn. Globaal genomen worden 200 kalveren in een stal gehouden zodat vele kleinere bedrijven met 1 stal kunnen volstaan. Deze stallen zijn veelal reeds meer dan 10 jaar geleden gebouwd. Op grotere en gespecialiseerde kalvermesterijbedrijven treft men daarentegen de nieuwe stallen aan. Op ca. 3/4 van de bedrijven worden de stallen verlicht doordat daglicht direkt binnen kan treden. Op de overige bedrijven komt licht binnen via de daknokken en wordt verder electrisch verlicht tijdens de werkzaamheden. Verwarming van de stallen vindt plaats op 84% van de bedrijven, meestal heeft men hiervoor een vaste installatie. Ventilatie-apparatuur is op 64% van de bedrijven in gebruik zodat naast de natuurlijke ventilatie ook versterkt kan worden geventileerd. Daarbij is van belang dat 82% van de boxen een open front heeft.

Op kleinere bedrijven met oudere stallen ontbreken veelal voorzieningen om het klimaat aan te passen.

Breedte van de boxen

Op het merendeel van de bedrijven zijn boxen in gebruik met een breedte van 55-65 cm. Dit is binnenwerks gemeten. Een klein aantal bedrijven heeft boxen smaller dan 55 cm en 8% van de bedrijven heeft boxen met een breedte van tenminste 65cm. Op 10% van de bedrijven komen boxen van verschillende breedte voor. Doordat op de kleinere bedrijven vooral de smalle boxen voorkomen is het aandeel van deze boxbreedte belangrijk minder dan dat van het aantal bedrijven en bedraagt slechts 7% van het totaal.
Op bedrijven met smalle boxen werden in 1978 overwegend kalveren van minder dan 190 kg afgeleverd. Merendeels betrof dit startkalveren. Op de bedrijven met boxen van 55-65 cm en die met boxen van meer dan 65 cm worden voornamelijk kalveren van 190 kg en meer afgeleverd. Het aandeel van de kalveren van meer dan 210 kg bedroeg in 1978 10%. Dit type kalveren werd in hoofzaak afgeleverd door mesters met boxen met een breedte van 65 cm of meer.

Opslag van en afvoer van gier

Bijna alle bedrijven beschikken over een afgesloten opslagruimte waarin men gier kan bewaren. Een gering aantal bedrijven is aangesloten bij een centrale zuiveringsinstallatie en heeft dus geen eigen gieropslag. De opslagduur is op slechts weinig bedrijven minder dan 1 maand en meestal kan men de gier langer dan 2 maanden opslaan.
Van de totale kalvergierproduktie wordt 47% afgevoerd naar eigen grond en wordt 42% vervoerd naar naburige landbouwbedrijven. 6% van de gier wordt verder vervoerd en eveneens 6% wordt gezuiverd.

Op de bedrijven met minder dan 5 ha grond wordt de gier voornamelijk afgevoerd naar naburige bedrijven en naar de zuiveringsinstallatie. Een klein aantal van de bedrijven met meer dan 5 ha grond brengt ook gier op andere bedrijven. Omdat het vervoer van gier veelal beperkt is tot een afstand van minder dan 3 km spelen de mestbanken bij dit vervoer geen rol van betekenis.

Bij het vervoer van de gier schakelt ruim de helft van de mesters de loonwerker in, 1/3 van de mesters vervoert zelf de gier en een klein aantal laat dit over aan andere boeren.

Ligging van de bedrijven

Van de kalvermesterijbedrijven ligt 8% in de bebouwde kom. De bedrijven in de kom zijn veelal kleine gespecialiseerde bedrijven. Men treft er veel nevenberoepers bij aan. Hun leeftijdsopbouw doet niet vermoeden dat zij het bedrijf binnen korte tijd zullen gaan beëindigen. De overige bedrijven liggen weliswaar in het buitengebied maar kunnen bij de bedrijfsvoering en bij hun ontwikkeling beperkingen ondervinden van planologische en milieurechtelijke aard. Zo is 12% van de bedrijven gelegen in delen van het buitengebied waar aan de intensieve veehouderij planologische beperkingen zijn opgelegd.

Door de ligging van nabije hindergevoelige objecten heeft de helft van de bedrijven bovendien te maken met problematische omstandigheden om een hinderwetvergunning te verkrijgen als zij nieuwbouw of een vergroting willen realiseren.
Naast de agrarische buurgebouwen zijn het vooral burgerwoningen. gelegen in de nabijheid van de stallen die eventuele problemen kunnen veroorzaken. Volgens de richtlijnen voor toepassing van de Hinderwet zou 12% van de bedrijven bij nieuwvestiging geen vergunning krijgen en van 3% zou de vergunning betrekking hebben op een geringer aantal kalveren dan er nu gehouden worden. Met de boxen van de bedrijven in de bebouwde kom zou ca. 22% van het totale boxenbestand niet in aanmerking komen voor verlening van een hinderwetvergunning.

Slotbeschouwing

Uit de jeugdige leeftijdsopbouw van de mesters, het grote aantal dat pas met de mesterij was begonnen en het grote aantal niet-agrariërs komt naar voren dat de kalvermesters in vergelijking met andere groepen in de agrarische sektor een nogal open categorie vormen. Blijkbaar zijn er minder toetredingsdrempels doordat men geen grond nodig heeft voor de bedrijfsuitoefening. Ook de loonmestcontracten met voederleveranciers boden de mogelijkheid om met relatief weinig kapitaal een eigen bedrijf te beginnen. Door de optredende schaalvergroting waarbij men met behulp van de automatische mengapparatuur per man meer kalveren kan verzorgen en ook door een wijziging in de marktsituatie lijkt de openheid belangrijk te zijn verminderd. De concurrentie om de kalveren waarbij naast de genoemde schaalvergroting ook de bestemming van kalveren voor de roodvlees-produktie en de export van startkalveren naar Italië een rol speelden heeft tot steeds hogere prijzen voor nuchtere kalveren geleid. De winst die het mesten met zich meebracht is daardoor sterk gedaald en de neiging van contractpartners om kalveren op te zetten is verminderd. In gezamenlijk overleg hebben de contractaanbieders zelfs getracht de vraag van mesters naar mestkalveren af te remmen. Een grote contractaanbieder is geheel gestopt met de kalvermesterij.

Het spreekt voor zich dat door deze ontwikkelingen de toch al niet sterke positie van de kalvermesters verder verzwakt is. Door het overschot aan boxen nemen zij bij het aangaan van een contract een zwakke markt-positie in. Vermoedelijk geven de gepresenteerde uitkomsten van de enquête nog een te gunstig beeld van de bezettingsgraad. Sinds 1978 is de situatie verslechterd en bovendien geeft de bezetting in mei een te gunstig beeld omdat dan relatief goedkope kalveren opgezet kunnen worden. Daarbij komt dat ook de gewijzigde voorwaarden voor de manier waarop kalveren mogen worden gehouden de mesters voor moeilijkheden kunnen plaatsen.

De eenzijdigheid van de bestaansbasis is voor vele bedrijven door de vergroting van de kalverstapel nog sterker geworden. De verdergaande specialisatie is vermoedelijk niet doelbewust door de kalvermesters nagestreefd. Zij lijkt meer verband te houden met het ontbreken van mogelijkheden om in andere produktierichtingen uit te breiden.

Bovendien kan hierop van invloed zijn geweest het beëindigen van de melkveehouderij op de bedrijven met weinig koeien i.v.m. de overgang op het tankmelken.

De omstandigheden waaronder kalveren mogen worden gehouden waren ten tijde van de enquête vastgelegd in het "mestkalverenbesluit 1961".

Dit besluit bevat weliswaar geen precieze omschrijving van de boxen en van het stalklimaat, maar op grond van de gangbare opvattingen kan wel worden geconcludeerd dat vrijwel alle kalveren conform de normen worden gehouden.

Door het voordurend op hoger gewicht afleveren en door de exportmoeilijkheden eind 1980 is de discussie over de breedte van de boxen opnieuw in de belangstelling gekomen. Noodgedwongen moesten toen zware kalveren in te kleine boxen worden gehouden. Naar aanleiding van ongeveer tezelfdertijd verrichte metingen door de Dierenbescherming heeft de minister van Landbouw besloten tot een herziening van het mestkalverenbesluit.

Het nieuwe (ontwerp-)besluit geeft o.m. nauwkeuriger aan aan welke minimummomvang de boxen van kalveren vanaf een bepaald gewicht moeten voldoen. Tevens zijn bepalingen opgenomen over de oppervlakte die licht doorlatend moet zijn. Hoewel er via overgangstermijnen tot strengere normen zullen worden ingevoerd kan uit de enquête worden opgemaakt dat een deel van het boxenbestand niet voldoet aan de normen die volgens het ontwerp tijdens de overgangstermijn zullen gelden. Tot 1 januari 1983 mogen nog kalveren worden gehouden in stallen met een licht doorlotende oppervlakte die 1/70 bedraagt van de vloeroppervlakte; daarna slechts in stallen met 1/50. Op 1/4 van de bedrijven hebben de stallen geen ramen zo blijkt uit de enquête. Bij de gewichtsklasse van 190 kg en meer dienen de boxen in de overgangstermijn van 5 jaar tenminste 65 cm breed te zijn en 1.65 cm lang. Na de overgangstermijn moeten de boxen 70 cm breed zijn en 1.70 cm lang. Gebleken is dat 61% van de bedrijven kalveren met een gewicht van meer dan 190 kg afleveren en dat op slechts 8% van de bedrijven boxen van 65cm breedte zijn.

Om aan de normen van het mestkalverenbesluit te voldoen zal op vele bedrijven verbouwd dienen te worden. Dit blijkt ook uit een enquête van het produktschap voor veevoeder gehouden in het voorjaar 1981. Van 38% van het boxenbestand is het lichtdoorlatend oppervlak te klein en in slechts 15% van de boxen kunnen kalveren worden gehouden van meer dan 190 kg. Uit deze enquête blijkt dat vooral de oudere stallen smalle en korte boxen hebben.

Aangezien het eveneens de kleinere bedrijven betreft is het de vraag of de mesters over zullen gaan tot verbreding van de boxen. Gezien de onzekerheid in de sektor zal een deel van de mesters vermoedelijk afzien van de aanpassing van de stallen.

Bovendien is het niet altijd mogelijk om langere boxen (170cm) in de stallen te plaatsen. In elk geval zal de winstgevendheid door de investeringen maar ook door verkleining van het aantal boxen per stal teruglopen. Tegen deze achtergrond zal een deel van de mesters mogelijk zijn activiteiten moeten beëindigen.

B I J L A G E N

Bijlage 1.

Landbouw-Economisch Instituut, 's-Gravenhage
Afdeling Structuuronderzoek.

STRUCTUURENQUETE MESTKALVEREN 1978

Naam en adres: _____

_____

_____

Registratienummer: ☐☐☐ ☐☐☐☐ ☐

Celnummer: ☐

Wegingsgetal: ☐

Opmerkingen: _____

_____

_____

Datum enquête: _____

Naam enquêteur: _____

Plaats DLG-kantoor: _____

BEDRIJFSHOOFD

1. Geboortejaar van het bedrijfshoofd 19__

2. Is er een mannelijke bedrijfsopvolger van 16 jaar of ouder beschikbaar?
(alleen op te geven door zelfstandige bedrijfshoofden van 50 jaar en ouder)
ja 1
neen 2

3. Hoofdberoep bedrijfshoofd
a. landbouwer zonder nevenberoep 1
b. landbouwer met nevenberoep 2
c. niet-agrarisch hoofdberoep
- in loondienst 3
- zelfstandig: veehandelaar 4
veevoederleverancier 5
kalverslachterij 6
overig 7
- rustend landbouwer (AAW, AOW) 8

ARBEID

4. Wie voert gewoonlijk de kalveren?
a. bedrijfshoofd 1
b. bedrijfshoofd met meewerkende echtgenote 2
c. echtgenote 3
d. overige

KALVERSTAL

Gebouwen:	1	2	3	4	5 e.m.
5. Bouwjaar (evt. jaar tot stal)					
6. Totaal aantal boxen					
7. Boxbreedte (binnenwerk)					
- tot 55 cm					
- 55-65 cm					
- 65 cm en meer					
8. Boxfront					
- open voorzijde					
- gesloten voorzijde					
9. Lichttoetreding					
- daglicht (via ramen of dakplaten)					
- elektr. licht overdag					
- verlichting alleen bij verzorgingshandelingen					
10. Ventilatie					
- natuurlijke					
- mechanische					
- combinatie van beide					
11. Verwarming					
- vaste installatie					
- verplaatsbare install.					
- geen verwarming					

12. Totale stalcapaciteit in mei 1975 _____ boxen

13. Totale stalcapaciteit in mei 1978 _____ boxen

BEDRIJFSVOERING

14. Wie beslist over al dan niet veranderen van de beschikbare stalcapaciteit?
a. kalvermester 1
b. contractpartner 2

15. Wie beslist over de bezettingsgraad van de beschikbare stalcapaciteit?
a. kalvermester 1
b. contractpartner 2

16. Type mesterij in 1978:
a. uitsluitend startkalveren 1
b. startkalveren en slachtrijpe mestkalveren 2
c. uitsluitend slachtrijpe mestkalveren
- 1 ronde 3
- meer dan 1 ronde 4

17. Hoeveel vaarskalveren schat U in 1978 af te leveren _____ stuks

18. Geschat aantal afgeleverde kalveren in 1978 met een gewicht van:
- tot 150 kg levendgewicht _____ kalveren
- 150-160 kg levend gewicht _____ kalveren
- 170-190 kg levend gewicht _____ kalveren
- 190-210 kg levend gewicht _____ kalveren
- 210 kg en meer levend gewicht _____ kalveren

19. Verplaatst U de kalveren naar grotere boxen tijdens de mestperiode?
- ja 1
- neen 2

20. Wijze van voerlevering:
a. bulk 1
b. gezakt 2

21. Wijze van voeren:
a. stationaire mengers met emmers 1
b. rijdende mengers met emmers 2
c. stationaire mengers met slang 3
d. rijdende mengers met slang 4
e. automatische aanmaak met slangenvoedering 5
f. overige 6

MESTAFVOER/-OPSLAG

22. Opslag van kalvergier:
a. gesloten opslag 1
b. open opslag 2
c. geen opslag 3

23. Opslagcapaciteit kalvergier:
a. tot 1 maand 1
b. 1-2 maanden 2
c. 2-3 maanden 3
d. 3-5 maanden 4
e. 5 maanden en langer 5

Bijlage 1. (vervolg)

24. Aanwending kalvergier in 1978:
    a. op eigen bedrijf ____ m3
    b. eigen zuiveringsinstallatie ____ m3
    c. centrale zuiveringsinstallatie ____ m3
    d. naburige agrarische bedrijven (tot ca. 3 km) ____ m3
    e. verder afgelegen agrarische bedrijven
       - *via mestbank* ____ m3
       - niet via mestbank ____ m3

25. Wie verzorgt in hoofdzaak het transport van de kalvergier?
    a. eigen vervoer 1
    b. andere boeren 2
    c. door werktuigencoöperaties en/of loonwerkers (niet via mestbank) 3
    d. via mestbank 4
    e. overige 5

HINDERWET/BESTEMMINGSPLAN

26. Ligging van de kalverstallen:
    a. in de bebouwde kom 1
    b. in het buitengebied
       - met beperkingen m.b.t. intensieve veehouderij 2
       - zonder beperkingen m.b.t. *intensieve veehouderij* 3

27. Zijn er hindergevoelige objecten binnen 300 m van Uw bedrijf?
    - ja 1
    - neen 2

    Zo ja, welke (overhandig kaart C) en op welke afstand

    _____ op ____ m
    _____ op ____ m
    _____ op ____ m
    _____ op ____ m

RELATIES

28. Aard van de relatie met:	loon-mesten	andere contr. verpl.	stat. verpl.	vrij
- afnemers mestkalveren				
- afnemers startkalveren				
- leveranciers nuka's				
- leveranciers startkalv.				
- leveranciers voer				

CONTRACTASPECTEN (van het huidige afzetcontract)

29. Welk type bedrijf heeft Uw contractpartner?
    a. vleesgroothandelaar? 1
    b. coöperatieve veeafzetvereniging 2
    c. kunstmelkproducent 3
    d. kunstmelkhandelaar 4
    e. veehandelaar 5
    f. overige 6

30. Is het contract schriftelijk vastgelegd?
    - ja 1
    - neen 2

31. Wat is de looptijd van het contract?
    (1 jaar is 2 mestronden)
    - aantal mestronden ____

32. Is het toegestaan het contract tussentijds te beëindigen zonder beperkende voorwaarden?
    - ja 1
    - neen 2

33. Contractuele prijsafspraken m.b.t. afgeleverde start-/mestkalveren:
    a. geen afspraak 1
    b. marktprijs 2
    c. prijs- of inkomensgarantie 3
    d. loonmestvergoeding
       - zonder winstdeling 4
       - met winstdeling 5

34. Contractuele prijsafspraken m.b.t. afgeleverde nuchtere/startkalveren:
    a. geen afspraak 1
    b. marktprijs 2
    c. overige 3

35. Is in het contract een te behalen voederconversie opgenomen?
    - ja 1
    - neen 2

36. Bevat het contract een arbitrageregeling?
    - ja 1
    - neen 2

37. Verklaart het contract de Algemene contractvoorwaarden van toepassing?
    - ja 1
    - neen 2
    - niet van toepassing (contract vóór 1978 afgesloten) 3

FINANCIERING

38. Financiering van de kalvermesterij door of via de contractpartner:
    a. *dieren (niet bij loonmesterij)* 1
    b. voer (niet bij loonmesterij) 2
    c. bulksilo's 3
    d. gebouwen en/of inrichting 4

39. Gegeven zekerheden m.b.t. de financiering van de kalvermesterij:
    a. geen 1
    b. hypotheek 2
    c. *cessie van vorderingen m.b.t. de kalveren* 3
    d. fiduciaire eigendomsoverdracht van kalveren 4
    e. borgstelling
       - door veevoederleverancier 5
       - door anderen 6

DIVERSEN

40. Is het bedrijf bereikbaar voor vrachtwagens van ca. 20 ton
    - ja 1
    - neen 2

Bijlage 2 Uitkomsten van de enquête

Aantal bedrijven ingedeeld naar aantal boxen in 1978 en naar enkele belangrijke gebieden(%)

	Aantal boxen per bedrijf				Gebieden			
	tot 100	100-200	200-300	300 e.m.	Gelder-land	Noord-Brabant	Overige prov.	Neder-land
Totaal aantal bedrijven	994	939	494	628	1444	652	959	3055
waaraan met hoofdberoep:								100=
agrariër	24	29	20	27	51	22	27	1921
agrariër met nevenberoep	23	45	14	18	35	22	43	342
niet-agrariër in loondienst	64	28	7	1	47	22	31	488
" zelfstandig	37	33	17		34	14	52	216
rustend agrariër	68	24	5	3	48	31	21	88
Leeftijd mester								
jonger dan 30 jaar	34	20	14	32	58	16	26	243
30-40 jaar	27	26	16	31	42	24	34	726
40-50 jaar	31	31	19	19	44	22	34	1076
50 jaar en o. met opvolger	35	32	12	21	60	15	25	356
50 jaar en o. zonder opvolger	39	38	15	8	47	24	29	654
Arbeidsorganisatie								
Het voeren van de kalveren in hoofzaak door:								
bedrijfshoofd	32	31	16	20	50	19	31	1032
bedrijfshoofd en vrouw	25	32	20	23	40	25	35	1232
vrouw	59	30	8	3	48	24	28	468
overige	23	23	14	40	66	12	22	323
Voerverdelen met:								
staande menger met emmer	74	21	4	1	36	16	48	404
rijdende menger met emmer	57	36	6	1	48	24	27	802
staande menger met slangen	14	34	25	27	52	19	29	1567
rijdende menger met slangen	-	2	10	88	36	32	32	48
mengautomaat		89		11	37	36	27	191
overige					30	9	61	43
gebruik van in bulk geleverde poeder:	2	9	7	82	47	29	24	292

Bijlage 2 (1e vervolg)

	Aantal boxen per bedrijf				Gebieden			
	tot 100	100-200	200-300	300 e.m.	Gelder-land	Noord-Brabant	Overige prov.	Neder-land
Totaal aantal bedrijven	994	939	494	628	1444	652	959	3055
Bedrijfsvoering								
Type mesterij								100=
alleen stærtkalveren	62	24	10	4	29	19	52	242
start en mestkalveren	29	36	13	22	35	15	50	259
alleen mestkalveren 1 ronde	58	25	9	8	49	11	40	288
alleen mestkalveren meer dan 1 ronde	27	31	18	24	50	24	26	2266
Met vaarskalveren	31	32	16	21	47	22	31	2787
Beslissing stalgrootte								
mester	31	31	16	22	48	21	31	2797
contractpartner	52	24	15	9	37	24	39	258
Beslissing stalbezetting								
mester	37	33	14	16	49	12	39	1097
contractpartner	30	29	18	23	47	26	27	1958
Milieuaspecten								
Opslagwijze van de gier								
gesloten	32	30	17	20	48	21	31	2760
open	44	34	7	15	36	26	38	198
geen opslag	16	34	14	36	42	23	35	97
Opslagcapaciteit								
korter dan 1 maand	37	30	12	27	54	22	24	513
1-2 maanden	28	33	17	22	49	25	26	801
2-3 "	34	32	18	16	45	19	36	740
3-5 "	28	29	17	26	45	19	36	565
5 maanden en meer	38	28	15	19	43	21	36	436

Bijlage 2 (2e vervolg)

	Aantal boxen per bedrijf				Gebieden			
	tot 100	100-200	200-300	300 e.m.	Gelder-land	Noord-Brabant	Overige prov.	Neder-land
Totaal aantal bedrijven	994	939	494	628	1444	652	959	3055
Bestemming van de gier								100=
eigen bedrijf	33	31	17	19	48	22	30	1996
eigen zuivering		9	10	81	69	19	12	42
centrale zuivering	11	34	15	40	81		19	74
naburige bedrijven	27	30	17	25	48	21	31	1469
andere bedrijven via mestbank	27	18	24	31	44	14	42	45
andere bedrijven niet via mestbank	30	18	15	37	53	21	25	131
Vervoer van de gier								
eigen transport	31	31	16	22	47	22	31	1055
andere agrariërs	36	33	16	15	35	19	46	436
loonwerk	32	31	17	20	53	20	27	1459
via mestbank	48	21	10	21	28	28	44	40
overig transport	30	12		58	17	53	30	65
Ligging van de stallen								
in bebouwde kom	38	33	16	13	38	20	42	249
in buitengebied met beperkingen	32	34	9	25	35	22	43	358
in buitengebied zonder beperkingen	32	30	17	21	50	21	29	2448
Hindergevoelige objecten								
binnen 300m	32	31	16	21	64	18	18	1540
Niet bereikbaar voor vrachtwagen vanaf 20 ton	31	19	28	22	43	8	47	88
Afzetwijze								
loonmest-contract	27	31	18	24	47	25	28	2299
ander contract	12	53	13	22	39	16	45	64
vrij	44	29	13	14	56	10	34	692

Bijlage 2 (3e vervolg)

	Aantal boxen per bedrijf				Gebieden			
	tot 100	100-200	200-300	300 e.m.	Gelder-land	Noord-Brabant	Overige prov.	Neder-land
Totaal aantal bedrijven	994	939	494	628	1444	652	959	3055
Contract- partner								
kunstmelk-producent	27	39	17	27	51	26	23	1604
kunstmelk-handelaar	12	49	26	13	33	27	40	193
veehandelaar	39	30	17	14	37	17	46	372
overige	39	29	18	14	42	22	36	194
Vorm contract								
schriftelijk	23	30	19	28	48	25	27	1711
mondeling	42	34	14	10	41	24	35	652
Looptijd-contract								
één mestronde	28	33	18	21	55	15	28	1146
2-4 mestronden	27	30	17	26	38	29	38	767
4-6 mestronden	22	24	14	40	38	32	30	152
6 en meer mestronden	20	20	25	35	30		70	40
onbepaald	38	34	16	12	39	45	16	258
Prijsafspraak en vergoeding mesten								
marktprijs	16	40	19	25	36	22	42	94
loonmestvergoeding zonder winstdeling	31	32	15	22	47	27	26	1813
loonmestvergoeding met winstdeling	20	26	26	28	43	15	42	463
Prijsbepaling aangekochte kalveren								
marktprijs	22	34	31	13	22		78	32
overige regeling	39	28	22	11	24	7	69	30
geen regeling	28	32	17	23	47	25	28	2301
Contract bepalingen								
voederconversie	20	33	20	27	49	23	28	765
arbitrageregeling	22	34	14	30	35	29	33	507
algemene contractvoorwaarden	21	40	12	27	32	32	36	326
financieringsfaciliteiten	8	26	14	52	44	20	36	176
verlening zekerheden	6	16	14	64	45	24	31	130

Bijlage 3 Aantal boxen ingedeeld naar aantal boxen per bedrijf en naar enkele belangrijke gebieden

	Aantal boxen per bedrijf				Gebieden			
	tot 100	100-200	200-300	300 e.m.	Gelder-land	Noord-Brabant	Overige prov.	Neder-land
Totaal aantal (x1000)	64	135	119	305	288	150	185	623
Bouwjaar stal:								100=
voor 1969 en onbekend	17	31	19	33	51	20	29	248
1969-1972	9	22	22	48	49	23	28	114
na 1972	4	13	18	65	41	28	31	261
Boxbreedte binnenwerks								
tot 55 cm	22	33	16	39	40	11	49	45
55-65 cm	10	20	20	50	47	25	28	535
65 cm en meer	9	20	13	58	40	22	38	43
Boxen met gesloten front	20	25	16	39	39	35	28	109
Boxen in stallen								
met daglicht	10	22	19	49	45	23	31	480
met elektrisch licht		23	40	37	27	13	37	4
overige verlichting	12	21	27	50	50	25	25	139
met natuurlijke ventilatie	13	25	18	44	68	13	19	185
met mechanische ventilatie	19	19	22	51	55	9	36	209
met gecombineerde ventilatie	9	22	18	51	21	47	32	229
met vaste verwarming	8	20	18	54	44	29	27	365
met verplaatsbare verwarming	14	26	19	41	31	23	41	170
zonder verwarming	14	19	25	42	77	5	18	88

Bijlage 4 Indeling in bedrijftypen

Om inzicht te verkrijgen in de betekenis van de kalvermesterij als inkomensbron voor de mesters zijn de bedrijven met mestkalveren ingedeeld naar het aandeel van de standaardbedrijfseenheden (sbe) voor de mesterij en voor de andere produktierichtingen.
Aangezien op de bedrijven met kalveren voornamelijk veehouderij voorkomt en slechts weinig akkerbouw en tuinbouw, is onderscheid gemaakt naar de belangrijkste produktierichting in de veehouderij.
Onderscheiden zijn:

Kalvermesterijbedrijven: minstens 60% van de sbe voor mestkalveren
Melkveebedrijven : minstens 60% van de sbe voor melkvee
Overige rundveebedrijven: minstens 60% voor rundvee maar mestkalveren noch melkvee vormen meer dan 60% van de bedrijfsomvang in sbe.
Overige veehouderijbedrijven: Rundvee, varkens, en pluimvee vormen gezamenlijk minstens 60% van de totale bedrijfsomvang in sbe, maar rundvee vormt alleen minder dan 60% van de produktieomvang
Overige bedrijven: Veehouderij vormt minder dan 60% van de sbe.